

M:2
61.078
49
OSZK

NYELVÉSZETI FÜZETEK.

SZERKESZTI SIMONYI ZSIGMOND.

49.

JÁTSZI SZÓKÉPZÉS

IRTA

LACZKÓ GÉZA

A BR. EÖTVÖS JÓZSEF-KOLLÉGIUM TAGJA

KÜLÖNNYOMAT A MAGYAR NYELVŐRBŐL

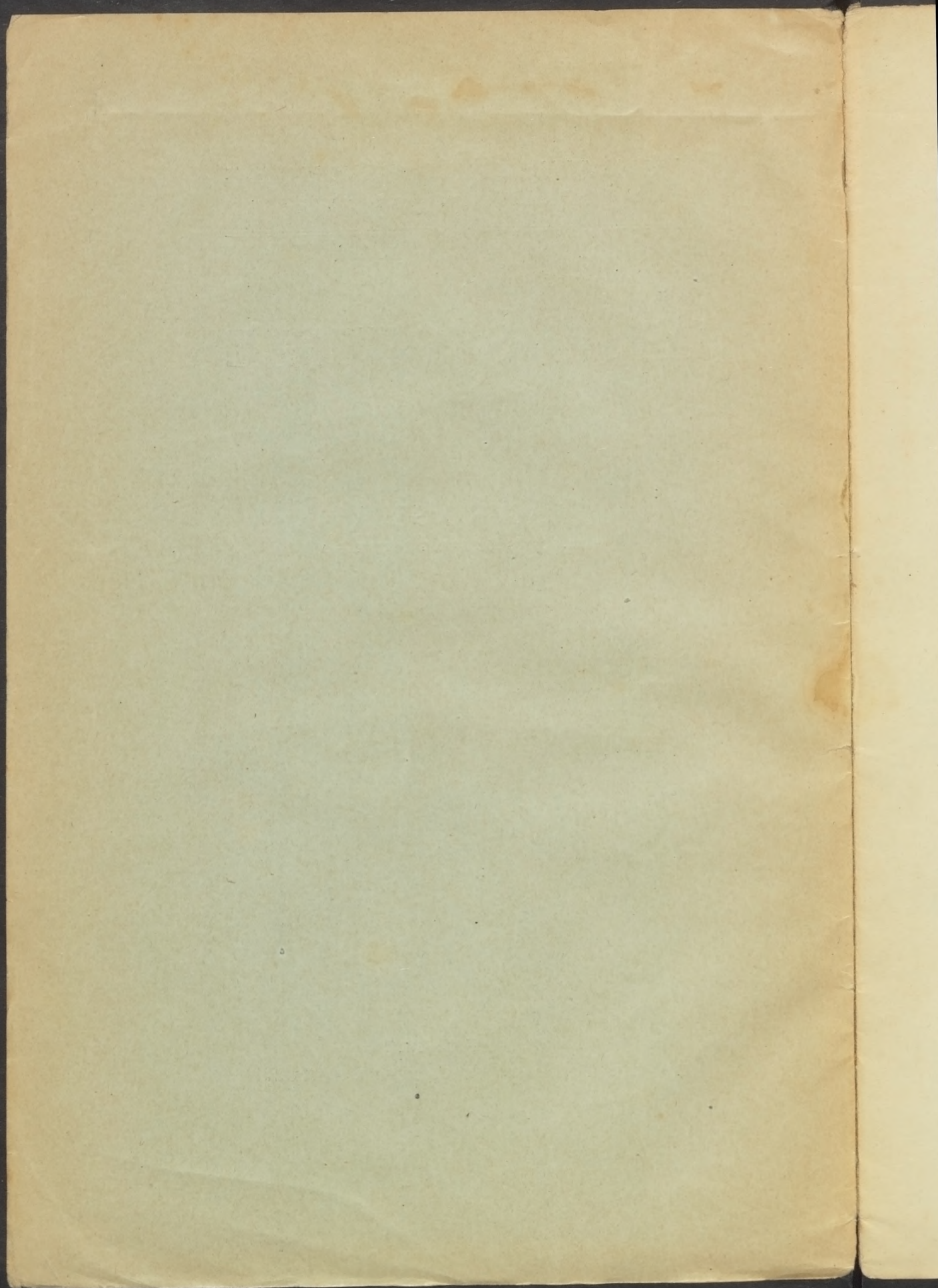

BUDAPEST, 1907

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.T. KIADÁSA

ÁRA EGY KORONA.

NYELVÉSZETI FÜZETEK.

SZERKESZTI SIMONYI ZSIGMOND.

49.

JÁTSZI SZÓKÉPZÉS

IRTA

LACZKÓ GÉZA

A BR. EÖTVÖS JÓZSEF-KOLLÉGIUM TAGJA

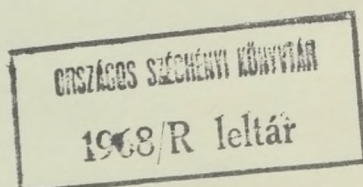
KÜLÖNNYOMAT A MAGYAR NYELVŐRBŐL

BUDAPEST, 1907

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

M. 61.078/49 :2

A magyar nép tréfálkozásának, játékos humorának egyik eszközét, a szokatlan, játszi szóképzést akarja ismertetni s némi-
leg csoportosítani e dolgozat. E humor, mely megnyilatkozásaiban
végtelen gazdag, eszközeiben úgyszólván állandó a XVIII. sz.-tól
(s talán régiebb időktől fogva is) a mai napokig, a csíki havasok-
tól a Dunántúl lankás dombjaiig. Az elvek ugyanazok mindenütt,
mert a nyelv génusza is ugyanaz.

Ami szokatlan a népnek, az nevetséges is neki. Tehát,
amit nevetségessé akar tenni, szokatlan alakban adja. Tudja pl.
hogy bizonyos képzők csak igéből alkotnak új szót, tehát tré-
fás hatás kedvéért teszi névszóhoz, és fordítva. Így állnak elő a
személyt vagy tárgyat kipellengérező gúnyos elnevezések, melyek
tulajdonságait vagy a vele történeteket őrzik meg tréfás alakban.

De néha nem elégszik meg a nép a meglévő képzők tréfás
alkalmazásával, sőt újak teremtésével, hanem, mivel félhomályt
akar vonni a mondotta dologra, az alapszót változtatja. A nép
élénken, habár öntudatlanul, érzi a képzők, ragok szerepét a
nyelvben. Elvágja a szót az első szótag után, vagy megnyújtja;
módosítja a tövet, vagy a tárgy egy általános tulajdonságát veszi
alapszónak megtoldva egy kicsinyítő képzővel. — Így jönnek létre
a találós mesék.

A játszi szóképzés módszerét, eszközeit e két irányú mű-
ködés úgyszólván teljesen kimeríti. E módszer, melyet a gyűjtött
példák nyomán itt ismertetek, míg gyűjtés alatt kisiklott néha kezem-
ből, így nézve meglep egyszerűségével, következetességével s az
ember szinte csodálkozik azon, hogy *a priori* nem tudta meg-
állapítani, hisz oly észszerű, természetes.

I. a) Legközelebb kínálkozó eszközei az efajta szóalkotásnak
a már meglévő képzők, melyeket vagy a) rendszeren alkalmaz, vagy

b) tréfás értelmű v. alakú alapszóhoz tesz, vagy c) magát a képzőt alkalmazza szokatlan módon. β) Ugyanígy jár el a ragokkal.

II. A tö- vagy összetett szavak végzetét képzőnek fogja fel a tréfálkozás s úgy választja el, hogy a) az alapszónak értelme lesz, egy rendes képzővel v. raggal, b) az alapszónak van ugyan értelme, de a látszólagos képző szokatlan, c) az alapszónak nincs értelme, de a látszólagos képző szokásos.

III. Maga alkot új képzőket: a) α) az eredetiekből képzőbokrokat alakítva, vagy β) egy jóhangzású hangcsoportot képzőnek megtéve; b) hacsak nem megy ókori néphez vagy hazai nemzetségekhez már kész képzőkért, melyeknek idegen voltak is biztosítja a nevetető hatást. Megteszi azt is, hogy c) a szó első szótagját tartja csak meg, s a legkülönösebb szóvéget kapcsolja hozzá. Az így keletkező kifejezésen se értelem, se valamelyes képzésmód nem látszik (pl. *kotyamotya*, *kalán*).

IV. Elvonással egészíti ki az eddigi eljárásokat.

E szóalkotási rendszert végignévezve, szinte előre ki lehet mondani, hogy valószínűleg legtöbb alkotás az I. és III. szerint történik, s csakugyan úgy is van. Oka világos.

S úgy látszik, ez a tréfás szóképzés nyugaton kevésbé ismeretes, keletet s rokonainkat nem ismerem (ill. talán nem is ismerjük) annyira, hogy erre nézve nyilatkozhatnánk.¹

Nyugaton kevésbé ismeretes, mert pl. német elméleti nyelvészeti munkák nem beszélnek róla. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy nincs is, hanem csak azt, hogy nem oly elterjedt, általános, hogy a tudományos megfigyelés rá irányulhatott volna. Azonban ha játszi szóképzésről talán nem lehet szó, játszi szóalkotásról ellenben okvetetlen.²

E tárgy feldolgozásra nálunk se talált, itt-ott mellékesen hivatkoznak rá, megemlítik, vagy legtöbbször csak nyers anyagot közölnek. Kertész Manó (Nyr. 31: 243—250) »A magyar gúnynevek« cím alatt a Nyr. harminc kötetéből a gúnyneveket

¹ Ne gondoljunk itt a gyerekversekre, mondókákra, melyekben nem tudatos, játékos elferdítéssel, hanem meg nem értett szöveg rontásával, vagy ütemes, de értelmetlen szótagokkal — kiolvasó versek — állunk szemben. Egy ilyen zürjén kiolvasó vers volt pl. nem rég a Nyr.-ben közölve, mely alakilag nagyon hasonlít az *egyedem-begyedem*-félékhez.

² Ahogy a magyar *istókucscé-t* mond *isten úgy se(geljen)* helyett, a francia *sacrebleu-t* mond *sacre Dieu* helyett, *parbleu-t* *par Dieu* helyett, *sapristi-t* *sacre Christi* helyett. A lényeg ugyanaz, csak az eljárás más. A szóalkotás itt is tréfás.

összegyűjtve, forrásuk szerint csoportosítja, hozzávetvén végül két lapot a gúnynevek szóképzéséről.¹

Gyűjtésem közben rájövén arra, hogy nem az adatok sokasága, hanem eredetük idő- és helybeli eltérései világítják meg a játszi szóképzés mivoltát, igyekeztem mentül távolabb álló különböző forrásokhoz fordulni. Ha most már látom, hogy a mai művelt vagy paraszt Budapest környékén ép úgy jár el, mint XVIII. századi vagy XIX. sz. eleji elődje ugyanott vagy a székel »szék«-ekben, lehetetlen észre nem vennem, hogy a játékos ösztön, bár nagy területen, nagy szabadsággal, de mégis ugyanazon lelki törvényeknek engedelmeskedve jár el. De azért természetesen igyekeztem az adatokban a teljességet is elérni.

Még csak egyet kell megemlítenem. Általában egyfelől gúnyos elnevezésekről, másfelől találós mesékről beszélek. A gúnyos elnevezés egy tágabb kört jelöl, melyben a személyi gúnyneveken kívül bennfoglaltatnak a tulajdonsági gúnyos elnevezések (tkp. közönséges melléknevek) is, ha képzésük módja érdekes. Hiányzanak azonban dolgozatomból s nézetem szerint természetesen, a keresztnévek becéző alakjai, mint amelyek nem a gúny, a tréfa, hanem a szeretet, gyöngédség nyelvi kifejezői s így inkább a gyereknyelv vizsgálójának tárgyai, nem számítva, hogy a rendszeres nyelvtaníró figyelmét sem kerülhetik ki.²

¹ Kis terjedelme miatt ez is fogyatékos és nem elég rendszeres; különben is csak a Nyr. adatait állítja össze, melyek nem egyszer vagy a közlőtől, vagy a közreadótól származó népetimológiával vannak fölcifrázva (pl. *kajács* gn. Nyr. 9:569 így van magyarázva: kiabáló, pedig *kajács* a Tsz. tanúsága szerint: *kajla*.)

² Az alább összeállított s rendszerbe foglalt anyagot a következő források szolgáltatták:

Népköltési gyűjtemények:

NM. = Erdélyi János. Népdalok és mondák. Pest. 1846. 1847. 1848.

Kr. = Kriza János. Vadrózsák. I. kötet Kolozsvárt 1863.

Kr. Tsz. = a Vadrózsákhoz csatolt tájszógyűjtemény.

AGy. = Arany L. és Gyulai P. Magyar népköltési gyűjtemény. Pest. 1872., 1882.—3 kötet.

Kálm. = Kálmány Lajos. Szeged népe. Arad, Szeged. 1881. 1882. 1891.—3 kötet.

SN. = Vikár Béla. Somogymegye népköltése. Budapest 1905 (Magyar népköltési gyűjtemény, új folyam 6. kötet). Mailand Oszkár. Székelyföldi gyűjtés-e Budapest. 1905., mely úgyszólván csak szépirodalmi, nem szolgáltatott céloknak megfelelő adatot.

Folyóiratok:

Nyr. = A Magyar Nyelvőr 34 kötetéből (1885—1905) főleg a Népvilághagyományok.

I.

α) Használt képzők.

Deverbális főnévképzők.

Minden egyes képzőnél a beosztás a következő: a) Rendes képzés (megjegyezve, hogy azért itt is esik csekély alaki v. értelmi változás az alapszón). b) Az alapszó értelme v. alakja tréfás. c) A képző alkalmazása tréfás.

-ász, ész.

Tulajdonképen *-ász, ész* végű igék főnévül való használatából vált ki a vmivel foglalkozó személyt jelentő főneveket képző *-ász, ész*.

b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás:

Tanci Pista Madarász, Fajka Paja *Dadarász* (Zenta) e két gn-et mindig így párosan mondják. Nyr. 34:54.

dögész, a budapesti egyetem argot-jában = 1. orvostanhallgató, vagy 2. természetrajzszakos bölcész (Eötv. Koll. L.), *dögész* 3. halottkém. Nyf. 33, 32; 4. egészségügyi katona; 5. kórházi szolgálatban kiképzett katona a gyalogságnál (sanitátspatrouille) Nyf. 34, 51.

Nyámész gn. Nyr. 13:48. Alighanem = bamba (vö. *nyám-nyám ember* és *bámész*).

NyK. = A Nyelvtudományi Közlemények 35 kötete egy adatot szolgáltatott (*kalánfutó*).

Ethn. = Az Ethnographia 1905-ig megjelent 16 évfolyama és mellékletei (1890—1905) a IV. köt. kivételével.

VV. = Aranyos-Rákosi Székely István »Vanitas vanitatum« c. följegyzése a XVIII. századból (Ethn. XII. kötetében).

Erd. M. = Az Erdélyi Múzeum 22 évfolyama (1884—1905).

Kany. = Kanyaró Ferenc: Tréfás versek és gúnyénekek a régi magyar népies költészetből c. cikke az Erd. M. XX. kötetében.

Nyelvjárástanulmányok:

Nyf. 10. = Nagy Sándor. A váci nyelvjárás. Budapest. 1903. (Nyelvészeti füzetek. Szerkeszti Simonyi Zs. 10.).

Nyf. 16. = Berze Nagy János. A hevesmegyei nyelvjárás. Budapest. 1905. (Nyelvészeti füzetek 16.).

Nyf. 26. = Oláh Gábor. A debreceni nyelvjárás. Budapest. 1906. (Nyelvészeti füzetek 26.).

Nyf. 27. = Náday Pál. A magyar népetimológia. Bpest. 1906. (Nyelvészeti füzetek 27.) Egy pár adat a II. részhez.

Nyf. 32. = Viski Károly. A tordai nyelvjárás. Budapest. 1906. (Nyelvészeti füzetek 32.).

Nyf. 33. = Beke Ödön dr. Kemenesalja nyelve. Budapest. 1906. (Nyelvészeti füzetek 33.).

Nyf. 34. = Horváth Endre. A bakonyalji nyelvjárás. Budapest. 1906. (Nyelvészeti füzetek 34.).

L. = saját gyűjtésem, különösen az Eötvös-Kollégiumban.

Egyes elszigetelt adatoknál a forrás teljesen van idézve.

KF. = Kräuter Ferenc, Lugos.

c) A képző alkalmazása tréfás:

Aranyász, gn. Nyr. 9:287; TMNy. 472.

Cukrász, gn. Nagyon szerette a cukrot. Nyr. 5:46.

Csirász, zsidó gn. Nyr. 3:430.

Varnyász, gn. Az uraság hessegtette vele a varjakat, mert másra nem igen volt jó Nyr. 9:191.

-áncs, éncs, -ancs, encs.

Nem gyakori. Vö. *ragadáncs*, bogáncs, bojtortján; *szurdancs*, királydinnye; *kötencs*, izgága (Nyhas.³ 90). Ez utóbbi már gúnyos árnyalatú. Van sok ily képzős tréfás szó, mely nagyon keze alá adja az embernek, hogy itt tulajdonképen az *-ant*, *ent* képzős igék egyes második személyű imperatívusa vált főnévvé. De a dolog alighanem úgy áll, hogy e képzőt imperatívusi igeragos végzetnek nézték, mivel a kettő egymással néhol összeesett (vö. *szurdancs*, *pillancs* gn. *pillants*) a tréfás szóképzésben s e képző így igealak kihangzásának nézve játszi módon újra deverbális (ill. denom.) névszóképző lett. Ezt a felfogást támogatná az *-incs* alak is. A dolgot lehetne még úgy is felfogni, hogy *cs* a képző, de rendszeren *-an*, *en* mom. képzős igékhez járult első sorban s így vált ki *-ancs*, *encs*.

Mar. = Marcsek Andor, Igló.

Gr. = Gragger Róbert, Nyitra.

Lef. = Leffler Béla, Nyiregyháza.

gn. = gúnynev; gúny. = gúnyosan.

tm. = találós mese; tréf. = tréfásan.

Segédkönyvek:

Tsz. = Szinnyei József. Magyar Tájszótár.

TMNy. = Simonyi—Balassa: Tüzetes magyar nyelvtan I. Bpest. 1895.

Nyhas.³ = Szinnyei J. Magyar Nyelvhasználat. 3. kiad. Bpest. 1905.

Lipsz. = Joannes Lipszky de Szedlicsna, Repertorium. Budae, 1808.

CzF. = Czuczor-Fogarasi. A magyar nyelv szótára.

H. 1873. = A magyar korona országainak Helységnévtára. Bpest. 1873.

W. Gr. = W. Wilmans. Deutsche Grammatik. Zweite Abteilung: Wortbildung. Zweite Auflage. Strassburg. 1899.

Vondr. = Wenzel Vondrák dr. Vergleichende Slavische Grammatik. I. Band. Lautlehre und Stammbildungslehre. Göttingen 1906.

Asb. = Asbóth Oszkár. Rövid gyakorlati orosz nyelvtan. Budapest. 1888.

Belić = Alexander Belić. Zur Entwicklungsgeschichte der slavischen Deminutiv- und Amplificativsuffixe. (Archiv für slavische Philologie XXIII. és XXVI.)

Lex. = A Pallas Nagy Lexikona IV. k.-ben a cigányokra vonatkozó cikkek és melléklet (római számozással).

József. = József főherceg. Cigány nyelvtan, Románo csibákero szikla-ribe. Budapest. M. Tud. Ak. 1888.

Gilles = P. Gilles. Vergleichende Grammatik der klassischen Sprachen. Deutsche Ausgabe von Hertel. Leipzig. 1896.

a) Rendes képzés, nem dívó alapszókból. A képző ritkasága, nem élő volta, vidékenként való esetleges szokatlansága, s az előbb említett összeesés következtében szabályos képzésű, közönséges névszók is használatosak tréfás, gúnyos értelemben.

E képző mozzanatos értelmű igékhez járul s neki magának is mozzanatos mellékértelme van, pl. *pillancs* = aki, v. ami hirtelen pillog, s illetéknépen lehet hogy van valami köze az *-ant*, *-ent* (Nyhas.³ 76.) momentán igeképzőhöz s ezért gondolhattak először az ily igék imperatívusára a magyarázók. A félrevezetést elősegítette pl. oly eset is, mikor az *-an*, *en* mom. képzős igékhez a *cs* hozzájárultával teljesen az imperatívussal egy hangzású alak állt elő és emellett az alapige *-an*, *en* képzős alakja nem használatos (pl. *pillancs*; *pillan* csak származékokban: *pillanat*).

Billencs, gn. Az apja sántított. Nyr. 11:45. Valószínű, hogy a nevet már az apjáról csak úgy örökölte (vö. Bili és Billér).

guggancs, guggolás, guggoló játék. (»Mit játszunk, lányok?... Tengeri guggancsot«.) AGy. 1:351 (vö. uo. 358. l. gugg = guggolás).

Kurjancs, gn. Nyf. 10:23. Nagy Sándor e szót s a hasonlókat igének magyarázza.

Libbencs, gn. Kr. 388; = egyik lába kurtább. Libbent, libickel: sántáról mondják. Libbents erre felé. Kr. 507. Kriza szintén imperatívusnak nézi (vö. Aprits). Libeg, libben.

Nyekkencs Harsányi gn. Nyf. 26:24.

Pillancs, zsidó gn. Nyr. 5:479; *Pillancs* Jancsi gn. Nyf. 16:24 (vö. *Pillancs*, lónév Kr. 390). *Illancs*, *pillancs* tm., szem Nyr. 4:559.

pislancs = szem tréf. Vácon. Nyf. 10:23, 67 (vö. *pillantó* stb.).

Rikkancs, gn. Nyr. 27:384; Nyf. 33:31. Ma lefoglalva az ujságárus gyerek elnevezésére.

röhencs: gúnyosan olyan ember, ki mindig nevet. Nyf. 34:52. *röhencs* köjök, Nyf. 26:11.

Vö. *Röppencs* kutyanév Nyr. 26:143; *Szippancs* lónév Kr. 390; *Villancs* lónév Kr. 390.

Az elnevezés alapja valami jellemző mozzanatos cselekvés: a gyors szaladás, vagy nekiugrás; a horkantás v. lihegés; a gyors száguldás. Minden arra mutatna, hogy a mozzanatos értelmet az *-an* adja meg s a *cs* a tkp.-i névszóképző.

b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás (sokszor hangutánzó).

Huppancs gn. Tüdő: kövér, kék arcú ember. Nyr. 3:191.

kaffancs, v. *korrancs*: nagy csizma, cipő tréf. Nyf. 34:51.

kommancs, köröm, tréf. Nyf. 10:23.

leppencs v. *leppegő*: késedezve, szaggatva beszélő ember. Kr. 507.

Loccsancs zsidó gn. Nyf. 34:178.

puffancs, kipuffadt arcú Nyr. 34:323; piros kövérképű, Nyf. 10:23, 68.

Terpencs város, gyerek-kiolvasó versben. Kálm. 3:281.

c) A képző alkalmazása tréfás.

Kelléncs gn. Nyr. 26:527. (kell? vagy kilincs?)

puhancs, magas puffadt ember. Nyr. 32:464.

tökencs törpe, csökevész ember Kr. 521. Tsz.-ban: *tökkencs* is.

Vö. *Töcsek* gn. Kr. 388. — Tök?

-incs.

Az -éncs változata. A képző alkalmazása tréfás.

Betekincs zsidó gn. Nyr. 5:479.

tátincs, szájtáti ember, gúny. Nyf. 34:52.

Tekerincs gn. Nyf. 34:181. (Vö. uo. 169 = emse disznó.)

Paklincs gyapjukereskedő zsidó gn.-e (Nyr. 12:336) nem tartozik ide, mert nem képzés, hanem jelentésváltozás. Vö. Tsz. *paklincs*, *pakeléncs*, *pákullancs* = kullancs, birkatetű, poloska.

-dalom, delem.

E rendszeren elvont cselekvést jelentő deverb. névszóképző (*birodalom*, *késédelém*) néha denominálisan használatos (*fejédelém*) s ez a további tréfás alkalmazás alapja.

Az alapszó alakja v. értelme tréfás.

Csak egy török-becsei kiolvasó-versben: *ögyedelöm*, *bögyedelöm*, Kálm. 2:75. — Az egyedem, begyedem megnyújtása egyedelem, begyedelemre akkor történhetett, mikor a számnevet már nem érezték.

-j, -aj, ej.

Legrégibb alakjában *ǵ* (< fu. - *ǵ₂), *t* előtt *ǵ*. Valami hangot előidéző cselekvést fejez ki elvontan.

b) Az alapszó értelme v. alakja tréfás.

Döndörej gn. Jól megtermett. Nyr. 30:101. Vö. egyfelől *döndi*, *döndics* = pocakos (Tsz.), *dundi* kövéres gyerek, másfelől *döndörej* = dörömbölés (Tsz.). Világos, hogy összezavarás van előttünk, tudatossága vagy tudatlansága dönti el több-kevesebb tréfás voltát.

c) A képző alkalmazása tréfás.

Susuj gn. Dunnyogó ember Nyr. 2:180. A hangot adó személyt fejezi ki. Vö. *susog* és *susu* = susogás, hacsak elvonásnak nem fogom föl *susujál*, *susog* igéből (Tsz.).

-adék, edék.

A cselekvés eredményét fejezi ki (*hulladék, söpredék*).

a) Rendes képzés (de elhomályosulva).

bökedék, kiolvasó-versben, valószínűleg az, akit megböktek.
Kálm. 1:78.

nyomadék, kiolvasó-versben, l. előbbi. Kálm. 1:78.

b) A képző alkalmazása tréfás.

nyakadék, gyerekmondókában (ríme: baktaték) Nyr. 8:526
(vö. széna szakadékja, több ily mondókában) Nyak?

-ány, ény.

TMNy.-ba nincs fölvéve. Ma már ritkán használt deverbális névszóképző. Nem is olyan régen való meglétét Kr.-nál lévő két gúnynév mutatja, melyekben a képzés tudatos. Rendes képzés:

Bódorgány gn. Kr. 389; *bódorog*.

Torhány gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *torha*, *torhonyó* v. *torhány*:
torhadt; *torhány* ember: tunya. *Torha* fa: lágy anyagú.

-ár, ér.

Nagyon kétséges, hogy mily fokban magyar képző, bár a TMNy. fölveszi. Alighanem szláv és német kölcsönszavakból vált akkor is ki, milyenek *kádár*, *kulcsár*, *pintér*. A kiválást elősegítette a *vezér* is, mely a *vezet* igéből lévőnek látszik, pedig a török *vezír*-nek népetimológias átvett alakja. Ez nem élő képző, ami fontos a tréfás szóalkotásnál. — Lehet, hogy nem idegen eredetű, hanem népies elvonás (Szily Nyr. 31:177).

a) Rendes képzés.

Billér v. Bili Jóska gn. Bicegősen jár, mert egyik lába rövidebb, mint a másik. Nyr. 26:527. Talán inkább a 3.-ba tartozik.

c) A képző alkalmazása tréfás.

Fütyér, zsidó gn. Nyr. 8:477. Ha esetleg egy tulajdonnév (pl. Fischer) elferdítése, úgy a 2.-ba tartozik. *Fütyi*, *fütyöl*.

Lencsár zsidó gn. Nyr. 8:477. Alapszó?

-asz, esz.

A képző nem él a népnél. S ezért használható tréfásan v. gúnyosan. — Rendes képzés.

Kotyvasz gn. Mert felesége mondogatta, hogy kotyvaszt, azaz főz valamit. Nyr. 5:382.

terjesz, az ember keze, Nyr. 4:559.

-óka, őke.

Képzőbokor: *ó* igenévképző, *ka* kicsinyítő, becéző és tréfás. Eszköznévképző.

a) Rendes képzés.

hallóka, fül, enyhébb káromkodásban. Kálm. 2:230; CzF. 6:348. (TMNy.)

járóka, láb, ugyanúgy. Kálm. 2:230; CzF. 6:348. (TMNy.)

látóka, szem Nyr. 1:456 (TMNy.) tréf.

övőke, száj, enyhébb káromkodásban, Kálm. 2:230.

c) A képző alkalmazása tréfás.

Tréfás kuruzslásban mondják: *Atyóka*, fityőke, Szentjóke, üsztyőke, e h. hogy: Az atyának és fiúnak és szentlélek istennek stb. Nyr. 3:472. Az első szóban még csak *-óka* a képző, a többiekben a magával ragadt *ty* is szerepel.

nönnőke, nénike, gúny. Nyf. 10:24.

Szopóka gn. mert sokáig szopta az ujját. Nyf. 10:24. E szónál nem tréfás szóképzéssel, hanem tréfás jelentésváltozással van dolgunk. Szopóka: a pipaszár szájba való vége.

-tyű, tyű.

Gyakori eszköznévképző. Az alapszó értelme vagy alakja tréfás.

kátyú, káposzta, tm. Nyr. 5:88. A megtévesztést elősegíti. hogy *kátyú* szó van a magyarban. Vö. *kápó.

mátyú, macska, tm. Nyr. 5:88.

szityú, szita, tm. Nyr. 5:88.

-nok, nők.

Szláv eredetű nyelvújítási képző, már Dugonicsnál. Hivatala, foglalkozása után nevezi meg az embert. Rendes képzés.

Búsulnok gn. L. (EötvKoll.) Egy búsképű gyerek.

Igenévképzők.**-ó, ő.**

Gúnynevekben alig fordul elő, mint nem rendes képző, egypár Kr.-féle régít nem számítva.

Más oldalról nézve a dolgot, *-ó, ő* végű igenév gyakori lévén, *-ó, ő* képzős gúnynév igen sok van, de azok nem tartoznak tárgyamhoz. Találós mesékben gyakori, melyekben majdnem kizárólagos is a tréfás használatot tekintve.

a) Rendes képzés, oly igékből, melyek a kitalálendő dolognak állandó vagy szokásos, tréfásan kifejezett cselekvését, jellemző tulajdonságát jelentik. Az alapszó többnyire gyakorító v. mozz. képzős.

Ábolygó gn. Kr. 388. Vö. *ábolyog*: eszelősködik, bolondoskodik. Tsz.

Busintó csárdanévé, Nyr. 4:383.

csámcsogó, száj, Nyf. 26:19.

Dandalló gn. Kr. 388. Alapszó? Vö. Kr. Tsz. *dandározz*: dárídoz.

kapkodó, kéz, Nyf. 26:19.

kopogó, homlok Kálm. 2:157.

lódörgő, penis, Nyf. 16:50 és Nyr. 2:468 a következő tm.-ben:

»Parton ülő remetének kicsüng a lódörgője. Harang és ütője«. Vö. Tsz. és *lódörke* lejjebb.

pillantó, szem, Kálm. 2:157; AGy. 3:293.

pillangó, ua. Ethn. 16:307; gyerek-mondókában. A szokatlan *pillantó* hangképe megzavarva s helyettesítve az ismert *pillangó* szó hangképével.

pislogó, ua. Nyf. 26:19.

rottyintó, culus, AGy. 3:293.

szippantó, orr, AGy. 3:293.

szortyogó, orr. Ethn. 16:307.

szuszogó, orr. Nyr. 3:329; Kálm. 2:157.

Tataló gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *Tataló*: teljes ügyefogyott;

tatar ember: akinek kezén minden elromlik, v. aki ferde bánású, rossz erkölcsű. Elvonás az előbbiből.

Tátó, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *Tátó*, tátondi: tátogó, gyáva, táté, tácsó.

tátintó, száj. AGy. 3:293.

tátogó száj. Nyr. 3:329; Nyf. 26:19. Vö. erre s az előbbiekre e tm.-t:

Tátogóba szuszogó (orr),

Szuszogóba pillantó (szem),

Pillantóba sikmező (homlok),

Sikmezőbe cserbokor (haj),

Cserbokorba kurta csikó (tetű) Nyf. 26:50.

b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás.

lefetyölő, nyelv, enyhébb káromkodásban. Kálm. 2:230

loptató, Kálm. 3:288, a következő tolvajra (lopó) mondott gúnyversben:

Lopó, lopó, *loptató*,

Kerék alá csusztató.

papogó, száj, Kálm. 2:157.

szaptató [*szabtató*] Kálm. 1:91, a következő szabóra mondott csúfoló versben:

Szabó, szabó, *szaptató*,

Kerék alá csaptató stb.

c) A képző alkalmazása tréfás.

rozmaringó, rozmaringó, egy mersei népdal végén, a vers miatt, mintha rozma + ring lenne. Nyf. 33:39.

Igéből melléknevet képezők.

-ós, ős, -os, ös, (-us, üs).

Tudós = *tudó-s*, ma *tud-ós*. — Tordán az *-s* birtokosító képzőnek, mely tartós tulajdonságot, megszokott cselekvést v. egy tárgyat megszokott személyt fejez ki, »jelentése kissé tréfás, vagy gúnyos színezetű; menős, járás, ugrós, félős, futós, kuncurálás, kiátós, feredős, anyás, szalannás, kávé, könyves, kalapas, pálinkás stb. (menni, járni szerető, szokott; mindig anyja mellett levő, könyvedvel stb.)« Nyf. 32:25.

A képző gyakoribb *-ós ős* alakja nem használatos a játszi képzésben, de igen is a kevésbé megszokott *-os, -ös, us*.

a) Rendes képzés.

Durhódos, gn. Kr. 389. Vö. Kr. Tsz. *Durhódos*: magát az eszelősségig megdurált, makacs (Csik). Alapszó? — Tsz.

Iszos Jankó, iszákos neve egy népdalban, Kr. 74; Gvadányi: Rontó Pál 251. Vitkovics, Munk. 1:138. (TMNy.)

Lopos, váci személynév. Nyf. 10:60.

Nyalos, a Lajos gn.-e Kálm. 1:213. A nyelvi tréfa itt a vokálisok egyenes és a mássalhangzók metatézises megfelelésében van.

b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás.

Bömbös gn. Nyr. 29:95; szarvasmarha név Kr. 390. — Tsz. bömbös-bika: bölömbika és síró gyerek.

Fanfarus gn. Kr. 388. Tsz. fanfaros, fanfarus (fan-far?): félrejáró farú, ferde farú.

Kardalus gn. bal lábával vontatva járó. Nyr. 2:180. Talán vö. Tsz. *kardalésza*, kóborló, gondatlan.

kukurus fa, SN. 185, = kunkorodó uo. 431.

Roszkos gn. Nyr. 10:236. Alapszó? rossz? vagy *roszog*, 1. ropog, reped stb.; 2. kocog (a ló)? Tsz.

-a, e.

Jelentése: a cselekvés szokásosságát, kedveltségét fejezi ki. Nem élvén, de még el nem homályosulván nagy szerepe van a gn.-ek és tm.-k szerkesztésében. Sokszor ikerszóvá egészül ki.

a) Rendes képzés, de többnyire nem dívó alapszókból.

1. használatos alapszókból.

Szuszoga, gn. Nyr. 29:384.

2. nem dívó alapszókiból:

Bice gn. Nyr. 8:476. — *biceg*. Vö. TMNy. Tsz. hol *bice* = *sánta*. Nem elvonás.

ille-bille tm.; Uton megyen *épe-czépe* | Hátán viszi *ille-bille* stb. = ember lóháton Ethn. 2:219. — Uton megyen *ille-bille* (= huszár, a Nyr. adta *ló* magyarázat az efajta mesikék elferdítésének eredménye) Nyr. 8:522. *billeg*, *billen*. TMNy. *bille* = mintegy *billegő*.

Bója gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *bojdit* bolydit = felbolygat. *Bojdulás*: fölháborodás. — *Bolygatagság*: önkénytelen szétjárás. *Bója*: balga.

Dada Mihály, gn. Gyerek korában dadogós volt. Nyr 8:335. Lehetne hangutánzó is: *da-da*.

Gojda, gn. Az apja évelődő ember volt s ha maga volt is, beszélt, sivalkodott. Nyr. 9:191. Alapszó: *gajdol* > *gajd*-, *gojd*?

kipekopa, ló, ill. a lába, tm. Nyr. 2:468; a *birka* lába. — Uton mégy a *kipekopa*, Hátán viszi *genyegonya*; — a *birka* lába és a *birka* gyapja. Nyr. 2:468.

Lotya Ferenc, gn. Mert minden lépésnél *lotyog* v. *lőtyög*. Nyr. 8:287. Vö. *Lótyó*.

möndöle és *möndölecske*, a juh mesebeli neve Udvarhelyszéken, Kr. 509. Vö. *megy*, *mendegél*.

illa-pilla szöm, tm. Kálm. 2:160. Vö. *pillog*, *pillant*.

mezei tacska, nyúl. Nyr. 3:234. Alapszó? Vö. *tacskó*.

tipetopa, számár, tm. — *Amoda mén tipetopa*, AGy. 2:350; *tipe tompa*, macskaláb. Négy *tipe tompa*, Nyr. 25:382; *tipi-talpa* Nyr. 29:592. Vö. *topog*.

Tepetupa, gn. Kr. 388. Az előbbi változata. Vö. Kr. Tsz. *tepe-tupa*: ügyetlen járású.

Totya, egy szőlőpásztor neve volt. — E mondásban: Elébe vágott, mint *Totya* a sereglyéknek. Nyr. 1:130. — *Totyog*.

tityetotya, lovon ülő katona, tm. Nyr. 2:468.

b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás.

épe-cépe, ló, tm. Ethn. 2:219. Vö. fönt *ille-bille*. *Cipel*, *cepel*? *dölle*, *bölle*, lovas (s nem ló) tm. — Uton megyen *dölle*, *bölle*. Nyr. 13:574. — *Döl*, *dölöng*, *dülöng*.

ece-fice, v. *kece-fice*, ló (s nem lovas v. huszár) tm. — Hátán viszi *ece fice*. Nyr. 13:574; Hátán viszi *kece-fice*, Nyr. 8:522.

Pasla, gn. Fájós szemű, pislogat; *pisla* (TMNy. pl. *pisla mécs*) Nyr. 17:192. — *Pislog*.

Rofa Jóska gn. Rekedt s röfögve beszél. Nyr. 14:333. — *Röfög*, *rofog.

c) A képző alkalmazása tréfás.

Hanga, gn. Nagyot halló és sokat beszéllő. Nyr. 2:180. — *Hang*.

-i.

E képző, mely a régi irodalomban nagyon ritka s újabban, különösen a nép nyelvében, egyike a leghasználtabbaknak, a szokásos cselekvőt fejezi ki, de a vele képzett deverbális mellékneveknek »rendszerint kicsinyítő, sőt gúnyos mellékjelentésük van« (TMNy.). A játszi névszóképzésnek igen kedvelt eszköze, gyakoribb a gn.-ekben, mint a tm.-ekben.

a) Rendes képzés; legtöbbször nem dívó alapszóból.

1. használatos alapszókból, mindig az illetőt jellemző cselekvést jelölő igékből. (Az ikes igék iktelen tövéből.)

Botoli gn. Kr. 389. Botol, botlik.

Csali, csárdanévé Nyr. 10:144 (vö. becsali a *c*) alatt).

Cselecsali gn. Nyr. 12:144. Az előbbi ikerszava.

Csurgi (Galambos) Jóska, gn. Ethn. 7:457.

Dönti csúfnév erős emberre Nyf. 34:21.

Emeli, gn. Erős ember. Nyf. 34:181.

fecsegi, fecsegő. Nyf. 26:28.

Fekszí, gn. Nyf. 33:13, 34.

Futi, gn. Nyf. 33:13; Futi Kelemen János, gn. Nyr. 28:526.

habari: 1. gyorsan, felületesen dolgozó. 2. gyorsbeszédű. Nyf. 32:48. — Vö. Tsz. *habar*, kever; hadarva beszél.

Kajti, macskanévé Kr. 391. Vö. Kr. Tsz. *kajt*: kajtárkodik, kajtárol, kajtat. Óh mit kajtassz te kajti! — Tsz. *kajt* = keres.

Kopogi, gn. Nyr. 11:45.

Köpi Török, gn. Nyr. 5:575. — Lehetne tárgyas ige is, mint Mohóndöfi gn. Nyr. 12:144.

Lesi, gn. Ez olyan pinceleső ember. Nyr. 2:563; Nyf. 33:13, 33, macskanévé Kr. 391. — TMNy.

Majszogi, gn. Kr. 388. Vö. majszi 2. alatt. Tsz. *majszog*: ügyetlenül piszmoz, rágicsál.

Mulati, alföldi betyár gn. Nyr. 27:144.

Neszeti, gn. Te neszeti? Kr. 510. Vö. Kr. Tsz. *netet*: szeleskedve összezavarni vmit; és *neszere*. Tsz. *neszet*: zajt csinál. — Nesz, neszel.

Nyali Gergely, gn. Mert gyerek korában a száját sebesre nyalta Nyr. 8:286. Ikerszava:

Nyalifali, gn. Kr. 388.

Nyargali, erdőnévé Szeged mellett. Nyr. 2:95.

Nyukszi, cigány gn. Nyf. 34:183. *Nyukszibokor*, egy fa neve Vaszaron Nyf. 34:178.

Nyúli gn. Nyúlt testű, vékony. Nyr. 26:480; Kr. 389. Érdekes, hogy a gn.-ben *ú* van Krizánál is, pedig Székelyföldön az ige *ó* hanggal járatos, vö. Kr. Tsz. és Tsz.

Nyügölödi, gn. Nem nyughatik egy helyen, mint a nyugözött ló. Nyr. 26:48.

Sivalkodi, alföldi betyár ál- v. gúnynév. Nyr. 27:144. Tsz. sivalkodik.

Szopi, gn. Az ujját szokta szopni. Nyr. 26:528.

Szőki, zsidó gn. Mindén esztendőbe máshuⁿ vaⁿ. Nyf. 34:184.

Ugri, gn. Kr. 388; kutyanév Kr. 391; macskanév, uo. A -ri új tréfás képző előállításában lehet valami része. Ahogy azt mondták *ugri*, úgy *futi* helyett *futri*-t mondtak, l. a 3. csoportban.

Vackoli, gn. Nyr. 6:48.

Vági Nagy Káro, gn. Nyf. 33:32. — Vagy talán tárgyas ige? *veszödi*, türeetlenkedő. Kr. 523.

Zavari, gn. Nyr. 5:192.

2. nem dívó alapszókból.

te *áncsori*! Kr. 357.

Bódori, gn. Kr. 388. Vö. Bódi, — bódorog Tsz.

Csikori, gn. Molnár, száraz malma is csikorog, maga alig csikoroghat (élhet) Nyr. 17:192. A Nyr. adta magyarázat elég különös.

Csucsori gn. Kr. 388. — csucsorít, csücsörít.

Dideri Peti, gn. Kr. 388; *Didéri*, gn. Fázékony. Nyr. 26:48.

Fütyöri Borcsa, gn. Mindig fütyörész. Nyr. 29:532. — fütyörész, fütyöröl (Kolozsvár) — kutyanév Debrecenben Nyf. 26:23.

Hántori gn. Kr. 388. — hánytorog.

Hunyori disznó, gn. Nyr. 13:48. — hunyorít.

Hutyori, lónév Kr. 389. Vö. Kr. Tsz. hutyoll v. hutyorol: megsuprál; hutyoró: vessző.

Kukucsi, gn. Kr. 388; gn. Nyf. 33:32; gn. Mindig kukucsát, hogy gyün-ë a felesége, asztán átfutott a kocsmába, Nyf. 33:33.

kukucsi v. *gugucsi*, tm.-kben gyakori, különféle értelemmel. Kerti kukucsi = tyúk Kr. 348; = nyúl Nyr. 3:234; káposzta Kr. 342, Nyr. 16:235. Nyárba kukucsi s télbe bubucsi = káposzta, Nyr. 31:532. Künn es kukucsi, benn es kukucsi = ablak. Kr. 341. Télenn vízi gugucsi, Nyáron nyári gugucsi = káposzta. Nyf. 16:58. — Magyarázatul: Nyárba kert likán kukucsol | Télbe vízbe csbukol. — Káposzta. Kr. 352. Vö. bubucsi b) alatt.

Kupori, *Csukori*, gn. Fukar. Nyr. 26:48.

Lődöri, gn. Kr. 388. — lődörög.

majsi = maszuta (l. a 3.-ban) Kr. 508. — majszol, majszog. Vö. *Majszogi* föntebb.

Pityeri táti, zsidó gn. Nyr. 8:477 (< talán Fischer). pityereg. Vö. *Pityër* a 4.-ben.

Sápori Kata, gn. Lärmás asszony, ki mindig »sáporitt«. Nyf. 34:21.

Sunyi, gn. Nyf. 33:13; Kr. 388; lónév Kr. 389. Vö. Kr. Tsz. *sunyni*: magát meghúzni, lelapulni. A nyúl megsunyta magát. — Kriza idejében tehát a székelneknél *sunyni* ige járatos volt. TMNy. már csak a *sunnyog* igével hozza össze s nem dívó alapszóból levőnek veszi. Itt is így.

Sündöri, kutyanév. Mindigazember mellett sündörgött Nyf. 26:23.

Szundi, alföldi betyár ál- v. gúnynév. Nyr. 27:144.

Szunyi: aluszékony, szunyáta. szunyita. Kr. 519. Vö. Kr. Tsz. *szunyál*: szunyákol. TMNy.

Taknyászi, gn. Kr. 388.

tantali: mélázva magát-felejtő Kr. 519. Vö. uo. *tantalogni*, *tantogni*: mélázva, bandalogva járkálni. TMNy. bandali.

Tánci Vargaluska, mesebeli alak neve. Kr. 412, 544. Arany László eredeti népmeséiben megfelel neki: Páncimánci. — Népetimológia eredménye.

Báró Ténferi, gn. Kr. 388. ténfereg. — Fel kellene említeni a 2.-ban is, vö. Báró *Hujki* stb.

töpori, összeszáradt testű Kr. 521. — *töporodik*.

Vánszori, beteges. Kr. 522.

Vicsori, cigány gn. Nyf. 26:24; gn. Nyr. 11:45.

Zándori, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *zándori*, *zándor* ember = minden semmiségért ingerkedő, civódó, háborgó. *Zándorodik*: haragra lobban, mordul. *Esszezándorodtak*: összevesztek, *Zándorog*: háborg, veszekedik. Nyr. 26:527.

b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás.

Bili v. Billér Jóska, gn. Nyr. 26:527. L. az *-ár, ér* képzőnél.

bubucsi v. *bugucsi*, tm.-kben gyakori, különféle értelemmel. Vízi bubucsi = hal, tm. Kr. 342; = béka, Kr. 348; = nyúl(?) Nyr. 3:234. Nyárba kukucsi, s télbe *bubucsi* — káposzta Nyr. 31:532. Vízi bugucsi = béka Nyr. 16:235.

Csukori, l. Kupori a) 2. alatt.

henderi, v. *händerig*, juh, tm.-kben. Hegyen menyen henderi | Hátán viszi kenderit stb. = juh Kr. 351. Uton megyen *händerig* | Hátán viszi kenderit | Ha nem szánnám embérit, | Meggyútanám kenderit. = magyar juh. Ethn. 2:111, ahol *händerig* = ögyeleg, bandukol magyarázat hibás. Gondoljunk a nyájban menő juhokra, amikor jobbra-balraingógyapjukról ítélve mintha henteregnének. Nyr. 31:533. *töngöri* = juh alakban adja s úgy véli, a göndörivel függ össze.

Kacsari, cigány gn. Nyf. 26:24. — Alapszó?

Toty gn. Kr. 389. — *Totyog*?

c) A képző alkalmazása tréfás.

Abbacsal gn. Abban csaló. Nyr. 2:197. Vö. *csali* a) 1. alatt.

Becsal, személynév, csárdanév. *Becsaliba* járnak híres lányok. AGy. 2:236; *Becsal* személynév Nyr. 3:478. Magyarázatul: Udvarhejji *bécsalóba* | Jó bort mérnek. Kr. 151.

Belaki, gn. Nyr. 6:48.

Bélevági, gn. Nyr. 11:45.

Bétéri, gn. Egy jószívű zsellér, aki a háza előtt elmenőket így hívta magához: térjen be kelmed! Nyr. 3:93.

Fanyari, gn. Kr. 388. — Fanyalog, fanyarán, fanyar. Tsz.

*kalánfut*i, akasztófavirág, kötni való; (Galgenfutter, bitótöltelék) NyK. 3:11.

Kásaszari, cigánynév. Nyr. 5:45. vö. *perveszti*. (TMNy.)

Kölle, gn. Nyr. 27:528. Alapszó: *kell*?

Körölszari csárdás Nyr. 5:526.

Lebuki, meredek völgy neve. Nyr. 2:142.

lerogyi, pálinka, tréf. Nyr. 16:572.

Maszari, kiskunsági juhásznév Nyr. 4:480.

-atlan etlen, -talan telen.

A nép nyelvében egész közönséges e képzőnek, mely tulajdonképen azonos a fosztó *-talan*-nal, ily használata: *főtelen, sütelen, mostalan, értelen, vigyázatlan*. Ugyanígy:

Nyótelen gn. törpe, Nyr. 16:331.

Kicsinyítő képzők.

-cska, cske.

A ma »legközönségesebb s legelevenebb kicsinyítő képző« nem nagyon kedvelt a játszi szóképzésben; alig egy pár példán fordul elő. Ez is figyelmeztet bennünket arra, hogy a használatos képzők közül a gúnyos értelműek, egyébként pedig a ritka, homályosuló félben lévő, vagy éppen kihalt, vagy idegenből kölcsönzött képzők legsűrűbben használt eszközei az ily szóalkotásnak. Ha meggondoljuk, hogy a ma tréfás vagy gúnyos értelemben használt kicsinyítő és becéző képzők megfelelői a körülöttünk lakó szláv népeknel megtalálhatók, hozzávéve azt, hogy a szláv eredetet nem egynél kétségtelenül, szembeszökően láthatjuk; ha meggondoljuk másfelől, hogy ma is használunk föl idegen nyelvből vett képzőket a tréfás szóalkotásban (vö. III.), akkor talán következtetésünk az lesz, — a nyelv génusza ugyanaz lévén ma is, mint századokkal ezelőtt (vö. pl. csak a Dubnici krónika káromkodását a németről), — hogy a szláv kicsinyítőket nyelvünkben a játszi szóképzés honosította meg. — A tudományos nyelvészeti spekulációk haladásában egy új irány (Wiklund K. B. Finnisch-ugrisch und indogermanisch, Le Monde Oriental, 1. füzet Uppsala) az ősrökonságra irányíthatná gondolatunkat, de mivel kicsinyítő képzőink szláv megfelelői összetételnek bizonyulnak (vö. Belic ért.) s ez egyszerűek a magyarban nincsenek meg mint eredetiek, csakis átvételről lehet szó. S ez átvétel alapját a tréfás szóalkotásban látom. Bár »azt a kérdést, hogy mennyi itt a szláv hatás, mennyi a véletlen találkozás, lehetetlen úgy mellékesen eldönteni, ahhoz egy széles alapra fektetett önálló tanulmány szükséges, amely

mindenek előtt a magyar nyelv történetéből és a rokon nyelvekből kifolyó tanúságokat tisztázza. (Asbóth. A szláv torokhangok változásai. I. A *k* > *č*-féle változás. Nyelvtudomány I. 12.)

a) Rendes képzés.

himecske, pénz, tm. Kr. 350.

Imricske AGy. 2:258. Vö. *Imriske* TMNy. 552.

b) Az alapszó alakja vagy értelme tréfás.

bíbicske, kiolvasó versben. — Egyedem, begyedem, bibicske. Ethn. 6:409.

c) A képző alkalmazása tréfás.

Kúticska, gn. Nyr. 27:384. — Vö. *Kuti*, *Falukuti* stb.

möndölecske, a juh ritkán használt mesebeli neve a lassú »möndögelésről« Udvarhelyszéken. Kr. 509; 545. — Vö. mezei *szöcske*: nyúl tm. Kr. 342. Szökik = ugrik.

-ka, ke.

Gyakori, de itt-ott különösen a vele képzett becézőneveket gúnyolódásnak veszik, mint Kölesden sértők a következő nevek: *Gyurka*, *Miska*, *Zsuzska*. Nyr. 33:479.

a) Rendes képzés, de az alapszó jelentésváltozásával.

Haska Tóni, gn. Kálm. 1:60. Vö. *Haskó*.

b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás. Különös figyelemre méltók itt az ily jelentésszűkülések: *fehérke* = cérna stb.

alapka, tanári alapvizsga L. (Eötvös-Koll.).

csiszka, csizmadia. Nyf. 10:24 — Vö. *csizlik*, *csészko*.

Csontorka, gn. Nyr. 26:142. — Valószínű, hogy itt nincs is -ka kicsinyítő, hanem az egész szó jövevény, mert vö. TSz. *csontorka*: világításra használt vékony, hasított fácska (Karancs vidéke).

Dömöske, gn. Kr. 388. Alapszó?

fehérke, cérna, tm. Nyr. 3:328; *fejérke*, u. a. tm. Kr. 340.

fényeske, tű, tm. Nyr. 3:328; Kr. 340; *fényöske*, pénz Nyr. 20:284.

füstöske, fazék tm. Nyr. 20:284.

Manka, gn. Nyr. 13:48. Vö. *manci*, *manka*, kis malac, Ar.: Hátr. Pr. 403; és *maca* (TMNy. 552).

Mondika, gn. Nyr. 27:384. Az alapszó már deverb. *i*-vel játszian képezve.

Nyivászka, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *nyivászka*: élehetetlen vanyogó — inkább leánykáról. — *Nyivákol*, *nyivászkol*?

Töppönke, gn. Kr. 388. Alapszó: *töppörödik*?

vöröske, hús tm. Nyr. 20:284.

c) A képző alkalmazása tréfás.

baszka, eszelős, szeleburdi Nyf. 10:70. — Trágár etimológiával az ilyenek helyett, mint bászli. Vö. *toszka*.

Csoszka, gn. Mert csoszogott. Nyr. 9:191. Lehetne elvonás is? — Vö. *csuszka* < *csuszkál*.

Egyébke, gn. Egy teddide-teddoda paraszt emberke, kin a felesége kifogott. Nyr. 3:526. Felemlitem itt a *héka*, *hékám*, *hékás* szavakat, melyeknek eredetére némi világot vet az, hogy a túlon túl való kicsinyítés pl. némely háromszéki vidék tulajdonsága, ahol nemcsak igéket, névszókat kicsinyítenek (pl. csak egy cseppceskét nyalintottam a nyelvem hegyecskején), hanem határozó-, sőt indulatszókat is: hallod-e hécske! Kr.

lödörke, penis, ill. harangütő. — Parton ülő remetének kicsüng a *lödörkéje* v. *lödörgője* Nyr. 2:468.

Nemtudomka, egy királyfi neve, ki mindenre így felel: »nem tudom«. Gaal György. Magyar Népm. 2:37.

Nyirka, gn. Mivel nyirt haját viselt. Nyr. 10:142. — Vö. TMNy. 472. nyir főnév. »A nád *nyirja*: a nád része, hol lenyíratik, töve, kopója« Magyar Nyelvészet 4:242. L. még Nyr. 35:397.

toszka, bolondos. Nyf. 10:72. Vö. *baszka*; *toszni*.

-ika, ike.

A TMNy. külön megállapodott képzőnek veszi, de azért az ily virágneveket, mint: *őszike*, *délike*, Tompa: Virágr. a *-ka*, *ke* képző alatt sorolja fel a *bácsika*, *nénike*, *urfika* szavak társaságában. — A képző alkalmazása tréfás.

Futika, gn. Nyr. 11:45; *futyika*, bolondos Nyf. 10:25. A nyelvérvék ingadozik, hogy futiból képzett kicsinyítésnek vegye-e ezt az egy adatot, vagy *-ika*-t tréfás szláv átvételnek nézve a III.-ba sorozza, vagy végre ide ossza be, ahol most van. Talán mégis szláv képző.

-cs.

Bár a TMNy. együtt tárgyalja a *-csa*, *cse*, *csi*, *cs* képzőket, mi mégis kénytelenek leszünk szétválasztani őket, mert a *-cs* eredetinek látszik, melynek első foka *-s* (likasos > *likacsos*, innen elvonással *likacs*, Nagyszigethi K. Nyr. 17:359 és Nyhas³. 95), míg másfelől a *-csa*, *cse*, *csi* becéző keresztnevekből terjedtek el (nem nagyon, az igaz), vagy pedig egyenes átvételek a szlávból. De még akkor is, ha ez a *-cs* nemcsak nem eredeti hang, hanem »az egész képzésnek eredeti volta bizonytalan«, mint a TMNy. véli, akkor se szabad a másik két képzővel együtt tárgyalni, mert véleményem szerint fontos az a jelenség, hogy a *-cs* becéző nevekben nem fordul elő, míg a *-csa*, *cse*, *csi* nagyobbára becéző nevekben járatos. — A képző alkalmazása tréfás.

Nyaktekeres, gn. Nyr. 12:144; zsidó gn. Nyf. 26:24; zsidó gn. félretartja a nyakát. Nyr. 20:478.

Takarcs, gn. Fősvénységig takarékos nő. Nyr. 4:432.

Vö. *tekeres* és *tekerese*: rétes (TSz.) és *vakares*. Itt most három kérdés merül föl: 1. *tekerese* alakból rövidült-e a *tekeres*, vagy önálló alakulás mindkettő? (utóbbira mutatna a *vakares*), 2. mivel az itt felhozott szavakban nem névszó a képzés alapja, hanem ige, nem a *forgács*-beli *-ács* (vö. Nyhas³ 90) változata-e az egyszerű *-cs*? 3. nem ugyanazzal a deverbális tréfás *-cs* névszóképzővel van-e itt dolgunk, amely az *-an* *-en* képzős mozzanatos igékhez járulván, az egész *-ancs*, *encs* képzőnek ill. imperativusnak) tűnt fel s így általánosult?

Ha az első két kérdésre nem is tudok egész határozott választ adni, a harmadikra csakis igennel lehet felelni, s eszerint már most ide a *-cs* alá sorolandó az összes *-ancs*, *encs* alatt felhozott adat, nem tagadva azonban azt, hogy az *-ancs*, *encs* ma már mint külön képző él.

-csa, cse.

E szláv eredetű, nagyobbára becéző keresztnévben járatos képző csak ez egy adatomban fordul elő:

Palcsa, egy Pál nevű gyerek becéző neve L. (Kömlöd, Komárom vm.).

-csi.

A becéző képzőül használt, szláv eredetű *-csi* köznevekre is átterjedt, így *hazugcsi*, s valahogy *kíváncsi*, *ugráncsi* TMNy. Említsük meg, hogy Kölesden *Jancs*, mint sértő név használatos. Nyr. 33:479. vö. *-ka ke Miska* stb.

b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás:

kroncsi, korona (ném. Krone) L. (Budapest, Lipótváros).

c) A képző alkalmazása tréfás.

Bogdáncsi, gn. Kr. 388. Az erdélyi örményeknél gyakori Bogdán keresztnév nem használatos a székelyeknél.

Fogacsi, gn. Nyr. 27:48. Vö. fogacsi banya = elől csorba fogú vén asszony L. *Fogasi*: a farkas neve mesében, Vitkovicsnál (TMNy.).

forgócsi, ugrálva, forogva mondják a gyerekek fürdés után, hogy a víz a fülükből kijöjjön: Kicsi gócsi, gócsi | Kerek föl forgócsi. Nyr. 4:285. Itt e képző alighanem a *kicsi* szóból vált ki.

-ca, ce, ica.

Szláv kicsinyítő, mely sok kölcsönszóban jött át a magyarba s mivel némelyeken érezhető volt a kicsinyítés (pl. görbice) nyelvünkben is, e szavakból kiválasztva képzőnek alkalmazták (TMNy), különösen becézőnevekben.

a) Rendes képzés.

Görbice, gn. Púpos hátú. Nyr. 4:431. Az egész szó szláv jövevény?

tányérica; — két gyermek egymással szemközt állva húzza egymás kezét s forogva danolja: *Tányérica-babica* stb. Kálm. 1:82. Vö. *tányérica*: napraforgó Szeged Nyr. 7:381 (TMNy.).

b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás.

cica-maca, fogócska, gyerekjáték. Kálm. 1:81. Vö. *manka, manci*.

-d.

Talán merészség a ma kihalt *-d* valódi magyar kicsinyítőt látni az alábbi egy példában, de máshova nem lehetett beosztani. A képző alkalmazása tréfás.

Bírtzd, gn. Nyr. 9:336. Alapszó: *birizgál*?

-i.

E részint német, részint szláv eredetű képző a becézőnevekből terjedt el; rendes képzésben is találjuk, de legtöbbször ugyanaz az eljárás, mint a keresztneknek, t. i. a kéttagú szók nyerésére való törekvés következtében, a szó első szótagját vágjuk el s ehhez ragasztjuk az *-i*-t (vö. már TMNy-ban: *Medi*, *Mednyánszky* festő familiáris neve). Alapszóul főleg tulajdonnév szolgál, *közkedvelt* személyek, helyek nevei. E képző a budapesti argot-ban igen gyakori, s mint az alábbi példák igazolják, volt egy idő (az 1900-as évek eleje), amikor az Eötvös-kollégiumban a szó szoros értelmében dühöngött s úgyszólván minden képzelhető szóhoz hozzájárult.

a) Rendes képzés.

Göndri, gn. Nyr. 8:476.

Kani, zsidó gn. Kohn Nyr. 10:335. Vö. *kani*: kan disznó. Kálm. Koszor. 1:226 (TMNy.).

b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás.

Anyoli, gn. Kr. 388. Alapszó? Lipszky Rep. szerint Komárom m.-ben van egy *Anyala*.

Árpi, gn. Árpád. L. (Eötv.-Koll.).

Bagi, gn. Kr. 388. Alapszó?

Boci, gn. Bockónak hívták Lef. — vö. *boci*: borju.

Bunyaci, gn. Nyf. 33:32. Alapszó?

Csiviri (Vajdovics) Jankó. Ethn. 7:457.

Demi gn. Demeter a vezetékeve L. (Eötv.-Koll.).

diri, direktor, színigazgató L. (színész-nyelv).

doki, doktorátus L. (Eötv.-Koll.) Nem igen használatos; *dokizni*.

Döndi, gn. Kr. 388. Alapszó? Vö. *dundus*.

Ducsi, gn. Kr. 388. Alapszó?

Furcsi, gn. Egy furcsa álomról: nyertett. Nyr. 5:46.

gimi, gimnázium. L. (Bpest, Veres-Pálné-utcai leánygimnázium).

Gombi, gn. Gombocz igazgató neve L. (Bpest, uo.).

Herpi, gn. Herbert keresztnévből L. (Eötv.-Koll.). Vö. Herpesz

III. cs.-ban

Kami, Kamaeraerdő a budai hegyekben. L. (Eötv.-Koll.).

Kali, gn. (kalapból) *Grünhut* a vezetékeve L. (Eötv.-Koll.).

Kancsi, kutyanév. Kr. 391. Vö. *kancsal*.

Kapi, a Kaplony-uca elején lévő diákkávémérés. L. (Eötv.-Koll.).

kupi, kupleráj, a depr. diákny. Nyf. 26:42; különben általános.

Ligi, bpesti Városliget. L. (Eötv.-Koll.).

Mészi, becézőnév, Mészáros színész L. (Kolozsvar).

Noszi, gn. Noszkay a vezetékeve L. (Eötv.-Koll.).

Paci, gn. kis termetű egyén. Lef.

Pasti bácsi, Pasteiner Gyula, a bpesti egyetemen a művészet-tört. ny. r. tanára. L. (Eötv.-Koll.).

lesipecsi, disznótorkor adják a várakozó gyerekeknek, néha maga a csülök. Nyf. 26:11. Vö. *lesipecsenye* és uo. 42. l. *pecsi* = hús a gyereknyelvben és *les*.

pedi, tanári pedagógiai vizsga; *pedizni*; L. (Eötv.-Koll.).

Pitri, gn. Péter nevű viseli, nyilván ebből való. Nyr. 10:141.

Puki, gn. Mert olyan kis hasas gyerek volt, mint egy pók. Nyr. 9:192. — De ez a magyarázat gyerekes és hangtanilag lehetetlen. Alapszó inkább: *pukkad*.

szaki, tanári szakvizsga; *szakizni* L. (Eötv.-Koll.).

Sziki, Szikszai vámház-körúti vendéglője. L. (Eötv.-Koll.).

Tötyi, gn. Kis termetű. Lef. vö. *döndi*.

Vari. Ma már megszűnt Variété-színház a Városligetben. L. (Eötv.-Koll.).

Vási, a Központi Vásárcsarnok vendéglője. L. (Eötv.-Koll.).

Zapi, Zapotočny egyetemteri vendéglője. L. (Eötv.-Koll.).

Zimi, Zimmermann tanár neve. Lef.

c) A képző alkalmazása tréfás.

Mógor gn. Nyf. 33:31. Bujsz?

-di (gyi).

E gyakori képzőbokor már a TMNy-ba is úgy van felvéve, hogy »leginkább tréfás, gúnyos melléknevekben szerepel«.

- a) Rendes képzés (különösen gyermekjátékok jelölésére)
kérődsdi, gyerekjáték. Nyr. 34:326.
kotlódsdi, a gombozás egy faja. Nyr. 34:326.
Lengődsdi, gn. Kr. 388.
vesdsdi, versenyfutás. Kr. 523. Vö. *vess* v. *vers*: verseny; és *vesd*
 el magad; nosza szaladj, iramodj!
- b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás.
Áncsordsdi, gn. Kr. 388. — Ácsorog?
ánkodi, hülye Kr. 491. Vö. *ánkódi*, *ánkó*, *ángóbángó* (TSz.).
Cigdsdi, gn. Cigány. Nyr. 19:144. Ugyanaz az eljárás, mint az
 -i képzőnél a b) alatt. Kéttagúságra törekvés.
csiprozdsdi, egy gyerekjáték neve. Nyr. 34:326.
dombosdsdi, fedő, tm. Nyr. 28:527. Vö. *púposdsdi*.
Dömzsődsdi, gn. Kr. 388. Vö. *döndi*. Alapszó?
fehérdi, ezüst pénz tm. Nyr. 2:468.
Lecsperdsdi, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *lecs*: elfőtt ázalék; lecs-
 káposzta = lucskos káposzta. Lecsdi, licsi-ficsi, lecsperdi.
lyukasdsdi, fazék, tm. Nyr. 2:469 (az effélékre a TMNy. is utal);
lyukosdsdi, u. a. tm. Nyr. 28:527. *jukazdsdi*, u. a. tm. Nyr. 2:468.
pirosdsdi, hús tm. Nyr. 7:133. Vö. *veresdsdi*.
púposdsdi macska, tm. Nyr. 15:44; *púpozdsdi*, fedő, tm. Nyr.
 2:468. Vö. *puposdim*.
szőrődsdi, láda(?) tm. Nyr. 15:44; *szőrözdsdi*, macska Nyr.
 2:468. Vö. *szőrösdika*.
Tikolódidi, gn. Tyuklopó. Nyf. 34:183. — *-ol*, *-ódik*.
veresdsdi, hús tm. Nyr. 2:468; (vö. *pirosdsdi*); *veres* pénz 7:133.
- c) A képző alkalmazása tréfás.
Baszodsi, gn. Nyr. 27:192. Vö. *baszka*, *toszka*.
Bárá bikficvakaródsdi, zsidó gn. Nyr. 4:240. A b) alá is lehet-
 tett volna sorolni.
Csaldsi, alföldi betyár gn. Nyr. 27:144. Vö. *csali*.
Kakasdsdi gn. Nyr. 3:566. S e guggoló gyerek-játékban:
 Haj lapula, lapula, *kakasdsdi* lapula,
 Kerekesi széna. NM. 1:416.
kanfurgyi, parázna. Nyf. 16:49. — Kan; fúr.
Kapdsdi, zsidó gn. Nyr. 21:46.
Koplaldsi, személynév. Nyf. 10:60. Alighanem ragadványnévből.
Kóródsdi, gn. Kocsmáros, házfedele kóró volt. Nyr. 8:383.
Szárnyadsi, gn. Az anyja eleven leány volt. Nyr. 9:190.
szeékédsdi, mészárszék, tm. Nyr. 7:133.

-ó, ő.

Szláv eredetű becéző képző; a keresztnevekből, melyeknél
 a magas hangnak (pl. Pető) már a magyarban alakultak, átte-
 jedt különösen a rokonsági szókra és állatnevekre. Mindig önké-

nyesen elválasztott tőhöz járult, pl. *édő*, édes anya, apó, anyó stb. Janó, Danó, libu, cicuka stb. (TMNy.)

a) -ról szó sem lehet.

b) Az alapszó értelme v. alakja tréfás.

angyalbögyörő, krumplinúdli nevű tésztás étel. Nyf. 26:25. Vö. *pöszörő*, kis gyermek, tkp. bögyörő, kis penis, uo. 19. l.

Cigó, gn. Nagyon fekete örmény gyerek. L. (Kolozsvár). Vö. *Cigó* lónév Kr. 389. — *Cigány*.

Csirigó (Majoros) András, gn. Ethn. 7:457. Vö. Csiviri.

Dudó, gn. Dunnyogós ember. Nyr. 2:524.

Fifó, gn. Fífből, ami már maga is az. L. (Eötv.-Koll.).

Gágó, gn. Kr. 388. Alapszó?

Göndő, gn. Kr. 388. Alapszó?

kápó, káposzta, tm. Nyr. 3:37.

Kátó, gúnyolódó elnevezés. Kálm. 1:213.

Kópó, valami szellem neve, akit a gyerekek így idézgetnek: Kéj föl Kópó | Kopogatni. Kálm. 3:295. Vö. Gyúj' föl *Kópé* | Kopogatni. Kálm. 3:295.

Lotyó gn. Lötyögő járású fiú neve. Mar. — Lotyog.

Matyó, gn. Mátyás. Kálm. 1:213.

Pikó, gn. Kr. 388. Vö. Kr. TSz. *pikátos*: kényes, válogatós.

Pikó: bohó. — Alapszó?

mezei *tacskó*, nyúl, tm. Kr. 348. Vö. *tacska*. Alapszó?

tácsó, tátombák: tátott szájú együgyű. Kr. 519. Vö. uo. *tácsog*: szájtátva bámészkodik, ámolyog. Vö. *tátó*.

c) A képző alkalmazása tréfás.

csiszlíkö, városrész Szolnokon. Nyr. 34:439.

palackó, értelmetlen szó egy körjátékban: Jádi Lackó, nagy palackó. SN. 268.

-kó, kő (ko).

E szláv eredetű képző nagyjából becéző keresztnévben és a gyereknyelv szavain található. Érdekes, hogy a *Jankó* sértő név Kölesden (Nyr. 33:479).

a) Rendes képzés.

Haskó, gn. Pókhasu Kr. 501; *Haskó* (Váncsa) Samu, gn. Nyr. 33:535. Vö. *Haska*. — Gyereknyelv: *haskó*, *has* (TMNy.).

b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás.

ánkó, hülye Kr. 491 és Tsz. Vö. *ánkodi*, és *ango-bángo* ua. *ánkál*, lanyhán dolgozik. TSz. Hangutánzó alap szó; *nyám-nyám*.

Babko, gn. Nyr. 8:476. Biztosan kis termetű.

Fodor *Csésztkó*, gn. Nyf. 33:32; *csésztkó*, a csizmadiák gn.-e Nyf. 34:50. Vö. *csiszka*, *csiszlík*.

Totkó Ebert, gn. Az apja tót volt. Nyr. 29:279.

c) A képző alkalmazása tréfás.

Tejko, gn. Nyr. 8:476. Biztosan szerette a tejet. Vö. gyereknyelvben: *tejkó*, tej (TMNy.).

Nagyító képző.

-ók, ök (uk).

Eredete?

Nagyobbára keresztnemekhez és testrészt jelentő szókhoz járul, egy pár gúnyos elnevezésben is megtalálható (TMNy.-ban e három: matyók, pirók, ripók, ripók). Keresztnemeken kívül alkalmazva, már van valami gúnyos árnyalata. Adataim legnagyobb része Krizából való. — E képző szokatlansága miatt sértő név Kölesden *Istók* (Nyr. 33:479) és gúnyolódó az *Erzsók* Szegeden, mert nem a szegedi nyelvjárás szerint való, az *Örzsébet*, *Örzse* lévén járatos (Kálm. I. 212).

a) Rendes képzés.

Pofók, gn. Kr. 388. (TMNy.). — Pofa.

Szemók, gn. Kr. 389; *Szēmók*, gn. »Nagy a szemöldöke.« Nyf. 33:14. Vö. Kr. Tsz. *szēmók*: nagyszemű, fekete szemhéju; *Szemók* szarvasmarhanév Kr. 390; *Szömók* galambnév Kálm. I:215. (TMNy. *szemók*, nagyszemű). Vö. ezekhez *Monyók*, ökör v. bivalynév Kr. 390; *monyók* ökör (TMNy.).

b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás.

istukuccse, esküdözés: isten úgy se(gélj) helyett. Nyr. 33:243. A II.-ba is sorolható.

Mirók, macskanév Kr. 391. — Hangutánzó alapszó.

Szürnyók, gn. Nyf. 33:32.

c) A képző alkalmazása tréfás.

Mind a három adatban deverbális használattal.

Netentók, gn. Kr. 388. — Vö. Kr. Tsz. *nētēntók*: ügyetlen, együgyű. *Netet*: szeleskedve összezavar valamit, ide s tova kapkod. — Ne netess te neszere! Te neszeti! (I. ott).

piszmók, gyáva, lomha, kicsiny. Nyf. 16:51. — *piszmog*.

szádók, hosszú, nyulánk természetű. Nyf. 16:52. Vö. uo. *szádok*: szálldos. — A Tsz. adata (*szádók*: szájtató, bámész) a b) alá tartozik. Melyik a népetimológia már most? Vagy két külön szó áll előttünk?

Összetartozást jelentő képzők.

-8.

A nomen possessoris képzője, birtokosító képző, eredetileg egy és ugyanaz a kicsinyítő -s-el. Vö. összetartozást jelentő -i képzővel.

a) Rendes képzés.

Bubás, gn. Mert a haja előre hajlik, mint egy búb. Nyr. 11:45.
— Vagy a Nyr. magyarázata különös, vagy a képzés igen szokatlan, nem magyaros. Alapszó: inkább *buba*.

Ide veszem a következőket, mert alapszavukat nem találom:

Bojókás, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. bojdít!

Durmonyás, gn. Kr. 388. Kr. Tsz.-ban nincs meg.

Pirimókos, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *pirimókos*, magát túlságosan cicomázó, magáról szépet képzelő. Né te, be pirimókosan ül ott.

Sikkantyús gödör, helynév Jegenyén (Kolozs m.) Ethn. 2:272.

b) Az alapszó értelme v. alakja tréfás.

agyaras, fogas, gúnyszó. Nyf. 10:26.

Ármányos, gn. Árminból Lef.

Gyétrus, gn. Mert a felesége Gertrud volt. Nyr. 5:431.
Parasznál szokatlan név.

pacalos, hasas, gúnyszó. Nyf. 10:26; a »kurgyiak« előneve.
Nyf. 10:60.

Trotykos, gn. Nyr. 13:48.

c) A képző alkalmazása tréfás.

Érsékes Balog, gn. (quasi: olyan, mint az érsek, kis érsek.
Még itt mintha össze volna vegyülve a nom. poss. és a kicsinyítő képző). Vagyonára és eszére büszke, tudóskodó paraszt. Nyr. 8:287.

Kortyos, cigánynév Nyr. 5:45.

Kutas, gn. Belesett a kutba. Nyf. 33:32.

szájas, száj, tm. Nyr. 12:234. Mintha azt jelentené: kis száj.

Tákos, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *tákos*: tákember, haszon-talan, erélytelen — *tákról* véve, mely jelent csizma- v. bocskortalp-bélést, szakadt bőrdarabot. Nem lesznek senki tákja.

A *Csápláros*, gn. 'henye, iszákos ember' (Nyr. 8:191) adatban nem a képző van tréfásan alkalmazva, hanem a jelentésváltozás tréfás.

(-talan, telen) etlen.

E fosztó képző csak egy adatomban található s az is bizonytalan. — Rendes képzés.

Lépetlen, gn. Kr. 388. — Alighanem a *lép* (die Milz) főnévből.

-i.

Az összetartozást jelölő *-i* nagyon elterjedt, úgyszólván mindenféle szóhoz hozzájárulhat, személyt, helyet, időt jelentő főnevekhez (királyi, mezei, déli), elvont főnevekhez (lelki, szégyeni), helyet, időt jelentő személyragos szókhoz (a mi falunki, fiatal-koromi) adverbiumokhoz (mai), melyek névutósak (délutáni) s több más határozó kifejezésekhez (végnélküli). Figyelemre méltó, hogy melléknevekhez nem járul.

A játszi szóalkotás eljárása a következő lesz pl. *a)* melléknevekhez teszi, *b)* oly jelentésű szavakat képez vele, milyeneket a *-s* képzővel szoktunk (Gombi, kutyanév Kr. — Gombos, ökörnév Kálm.), vagyis nem az alapszón tünteti fel tréfás kedvét, hanem a képzőt alkalmazza szokatlanul; szóval legtöbb példa a *c)* eljárási mód szerint alakult.

a) Rendes képzés.

Csompori, gn. Kr. 388. Hajlandó vagyok helynévből képzettnek tekinteni, úgymint Kupai és Zsákai neveket. Vö. Csombord falu Alsófehér vármegyében (Lipsz. és H. 1873).

Dombi Vida, gn. Nyf. 33:32.

Előhasi, gn. Új ház. Nyf. 33:32. Vö. uo. előhasi (disznó, tehén), melynek először van kölyke. Eszerint itt is tréfás jelentés-változással van dolgunk.

Kupai, cigánynév Nyr. 5:45. — Ez nem gúnynév. Kupa név alatt Lipszky-nél 2 pagus, 2 praedium, 1 plaga fordul elő. A H. 1873 szerint van egy Kupa falu Fiume vm.-ben, egy más Abaújbán, egy Kupa puszta Osanádban.

Kutya kaparási csárda. Kálm. 3:269 (és TMNy.), hol ezzel össze van vetve *búszszerzői csárda* Nyr. 8:353, pedig ez már tréfás, szokatlan képző halmozás: két különböző alaku, de egyenértékű képző egymásután való alkalmazása. Vö. Petőfi: Kutyakaparó.

Schonnai, gn. Kr. 388. — Köznyelvi névszó.

Zsákai, cigánynév Nyr. 5:45. — Nem gn., Zsáka falu van (Lipsz., H. 1873).

b) Az alapszó értelme vagy alakja tréfás.

Futoki, gn. Putnoki. Nyr. 28:479. Mintegy: futok + *i*, aki azt mondja, vagy inkább teszi.

Náprádi, gn. Kr. 388., uo. Prádé Pista.

szekszárodi, ebben a cigányokat csúfoló versikében:

Dán, díní, devenduni,

Mám purgatóri,

Szekszárodi. SN. 254. Alapszó Szekszárd?

tibódi, hús tm, Kr. 350. — Alapszó?

c) A képző alkalmazása tréfás.

Agyagosi, gn. Nyf. 33:34. — Mintegy képzőhalmozás, a vele sokszor egyértékű -s után téve.

Andrási Csizmazija István, gn. Apja András volt. Nyf. 33:32.

Áhi, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *áhi*, *ánkodi*, *ánkó*, tátott szájú, hülye, ügyetlen.

Bojti, szarvasmarhanév. Kr. 390. Vö. *Bojtos* ua. uo. A TMNy. a bójti, bajszai szavakat a becéző *i*-hez veszi (558. l.), »valamint ez a *bojti* viszonylik a *bojtos*-hoz, úgy van *bajszos* helyett *bajszai*, Vas m. Tsz.« Ez igaz, csak hogy itt nem a *bojtos*-ból rövidült becéző *i*-vel *bojti*, hanem ez utóbbi *-i*-je összetartozást jelentő *i* és az *-s* képzővel egyértékűleg van használva; vö. Lombi, Gombi stb. Hisz ez a *bojti* egészen kéri a Bodri, kani szavak közül, ahová a TMNy. sorozza.

Bóti, gn. Bolt volt a házában. Nyf. 33:33. Mintha ő volna a boltból való, ahhoz tartozó. Vö. Kuti, Fakuti.

Fakuti, gn. Fa-kút volt régen előttük. Nyf. 33:33.

Farki, gn. Nyr. 27:48. — Birtokosító értelemben.

Feneki, gn. Kr. 389.

Gabanci, cigánynév Nyr. 5:45. — Tsz.-ban *gabanc* nincs, de van *gubancos*, és *bagancos* (kócos, boglyas); ez utóbbi szükségszerűen egy **gabancos* alak metatézise folytán állt elő.

Gerezdi, macskanév. Kr. 391. — A macska hajlott háta!

Gombi, kutyanév Kr. 391. Vö. *Gombos*, ökörnév. Gomb van a szarva högyin. Kálm. 2:241.

Gondi, cigánynév Nyr. 5:45. Vö. *gondi*, feledékeny, könnyelmű (Sopron m.) Tudományos Gyűjt. 1840, 10:29.

Gömbi, gn. Erős, vaskos, kövér gyerek, mint egy gömb: (Lef.) vö. Szupaki.

Hasi, gn. Nyf. 10:60, Nyr. 5:256; cigánynév Kálm. 3:117, Nyr. 5:45. — Hasas.

kendéri, a juh gyapja, tm. Nyr. 31:533. Hegyen menyen kenderi, | Hátán viszi kenderit stb. (Juh) Kr. 351. — Vö. deverb. -i. *kopaszi*, *kopasz*. — *Kopaszi kákó*, kanveréb, | Ab bolondot lögd odébb. *Kopaszt csúfoló versike*. Nyf. 26:45.

Kormi, kutyanév Kr. 391. Vö. *Kormos* ua. uo.

Koszi, gn. Nyf. 34:180. — Koszos.

krajczári módra, gyerekversben: Pöngess mög | Krajczári módra. Kálm. 3:285.

Kuti, gn. Kút van a háza előtt. Nyf. 33:32.

Kutasi, gn. Nyf. 33:32. — Képzőhalmozás.

Lombi, szarvasmarhanév Kr. 390, kutyanév Kr. 391. Vö. *Lombos* ua. uo. és Kr. Tsz. *lombi* = *lombos* szőrű.

Mondvai, gn. Nyf. 34:179. — Alapszó? Hiba, hogy a közlő nem magyarázza. Azért hívják-e így, mert, mondjuk, hogy szavajárása a mondva, vagy pedig azért, mert talán Moldvából való, vagy ó-moldovai (falu Temes vm.-ben), esetleg moldovabányai (mező-város Krassó vm. H. 1873.)?

Nekeresdi csárda. Nyr. 5:239.

Pésty, Pest tréfás neve Vácon. »Az -i képzőt tréfásan helységnevekhez is odaillesztik ilyformán: émék hónap Péstyibe; Mikó gyűsz megést Váciba?« (vö. a közeli Oroszi és Dunakeszi) Nyf. 10:26.

Száli Borscsa, gn. Nyulánk leány. Nyr. 7:287. Szálas.

Szöszi (Pelyhe [kiejtve Pelye]) Jaóska. Ethn. 7:457.

szőrösi, kenderszösz, tm. Nyr. 12:142. Képzőhalmozás.

Szupaki, gn. Haszontalan kis ember; szupak = fületlen gomb. Nyr. 3:43.

Töki, gn. Nyf. 34:185.

Töreki, gn. Nyf. 33:32. Törek általában törmelék, szalma, takarmány, stb.

Váci, Vác tréfás neve Vácon. Nyf. 10:26. Vö. *Pésty*.

(-é), *ék*.

Az -ék valamely társadalmi egységet alkotó személyeket fejez ki gyűjtőleg, pl. Péterék, bíróék. Csak ebben az egy (taknyost csúfoló) gyerekversikében:

Fényösékne' kin' táncolnak,

Szippancsékat várják. Kálm. 3:118.

-né.

Vagy női gn.-et képez, vagy csak félrevezetésül járul tm.-ben a szóhoz. — A képző alkalmazása tréfás.

Faluháziné, gn. Kr. 388.

Futlikné, női gn. Hamar megy. Nyr. 4:95.

Kamatiné, gn. Nyr. 27:382. — Alapszó?

Likasné, lyuk, tm. Nyr. 3:234.

Elvont főnevek képzője.

-ság, ség.

a) Rendes képzés (bár főnevekhez ritkán járul):

gyöncség, gúnyos megszólítás. Nyf. 10:25.

b) Az alapszó értelme tréfás.

nincsetlenség, meddőség Nyr. 7:520.

β) Használt ragok.

A játszi szóképzés itt is úgy jár el, mint a képzők tréfás használatában, t. i. vagy rendesen ragozott szavakat (esetleg ikerszókat) főnévül használ, vagy értelmetlen szavakat ragos végzettel lát el, vagy a ragot teszi úgy és oda, ahogy és ahol nem szokás. E három eljárás megfelel az amott felállított három cso-

portnak. Az utóbbi csoportba bekerült egy pár gyermekmondóka is, ezekre nézve csak azt jegyzem meg, hogy nincs jelentőségük, mert itt a szóalkotás nem tudatos, hanem mechanikus; sokszor igazán csak az ütem miatt esik változás az amúgy se igen jól értett szón. Feltűnő az *m* rag gyakorisága.

a) Ragos szavak főnévül használata.

1. Ragozott igék, mint főnevek.

Fordícs Pista, gn. Köpenyegforgató. Nyf. 10:23. Vö. -ics (III.).

Futik, gn. szaladós ember. Nyr. 7:432. — Az -ik lehetne szláv is.

Fütyűj Pista, gn. Kálm. 1:64.

Kajács, gn. Kiabálónak értelmezve Nyr. 9:569. Ez csak népetimológia, mert kajács = kajla (Tsz.).

tátom, *bátom* száj tm. Nyr. 4:559; *átom-tátom* ua. tm. Kálm. 2:160.

Unom, egy szőlő neve. Nyr. 3:45.

zajgódóm, vásár tm. — émonék *zajgódomba*, Kr. 350. Vö. *zajgádóm* III.

zörgödöm, szekér tm. Nyr. 16:189; *zörgödöm*, ua. — Fölülék *zörgödömre*. Kr. 350. Vö. III. *zörgötöm*, *jajdutom*.

2. Ragozott névszó ragozatlan főnévként.

likassam, lábos, tm. — Ott vettem egy *likassamat*. Nyr. 3:518.

puposdim, fedő, tm. — Rátettem a *puposdimat*. Nyr. 3:518.

vörösdí, hús, tm. — Belé tettem *vörösdimet*. Nyr. 3:518.

b) Különös alakú alapszó látszólagos ragozása.

Az alapszó rendszerint vagy értelmetlen, vagy pedig egy közönséges névszó v. ige tréfás alakítása. Egész sajátos eljárással találkozunk ebben a félig komoly verses fenyegetésben:

Ha kikardom a kapomot,
Ugy megnyakom a csapodot,
Hogy minnyátt kitakony a szotty. Kr. 382.

Itt az ige alapszáva a névszó helyére lép (és fordítva).

ántom, *tántom*, *tafatántom*, gyerekjátékban. SN. 256.

csikorolom-bikorolom — E találós mesében: Há éviszém, csikorolom-bikorolom, há éhozom, csikorolom-bikorolom. — Olló Nyr. 7:476.

jukatom, disznópásztor nevű gyerekjátékban mondják: Jukról *jukatom*, bakról *bakatom*. Ethn. 5:263. — Lyuk.

Báró *Picsom*, gn. Nyr. 34:383. — Vö. csipog, *picsog* (szepge sír).

sutyom, sut, tm. Nyr. 28:527.

szirtyöm-szurtyom, ôr (orr), tm. Kálm. 2:160.

Hej! *zibordom*, *zâbordom*, Ethn. 6:115.

pitypallára, e kiolvasó-versben: Etyem, petyem, pitypallára |

Szól a rigó rikontyára. SN. 267.

szepre szingyom, gn. Nyr. 3:191,

c) A ragok szokatlan alkalmazása.

barátnékom, gyerekversben:

Piros barát, barátnékom,
Ződ királyné, kapitányné. Ethn. 5:263.

Csittem Józsi, gn. Nyr. 3:477. — Vö. csitt!

dobogójája! gyerekversben Kálm. 1:77.

eggyem, kettem stb. kiolvasó-vers. Ethn. 6:410.

eggyöm, kettöm stb. kiolvasó-vers Kálm. 3:293.

fazékéket, fazekat v. fazekakat. Czupor Andor versgyűjteményéből (Torockó, 1836) »Tótok csúfsága« c. versben. Erd. M. 20:512.

ipadom, e gyerekversben: Ezt héjom (= hívom) Ipadomnak, Napadomnak, Korpapazallónak. SN. 263.

madárom, tiszahegyesi népdalban:

Icea dárom madárom,
Kapuba vár a párom! Kálm. 2:33.

II.

Szóvégzet képzőnek nézése.

A játszi szóalkotás egyik legérdekesebb, bár nem a leggyakoribb eljárása módja, többnyire tulajdonnevekben, vagy ilyeneknek feltüntetni kívánt szavakon. Alapjában véve népetimológia, ami a magyarban amúgy is tréfás, t. i. idegen hangzású, szokatlan hangkép helyettesítésére keresünk egy hozzá hasonló magyar hangképet, pl. Lichtenstein > Lik István (katonanyelv). Ez a törekvés aztán erősödik, nemcsak két külön szót látunk egy *idegen* eredetű szóban, hanem *magyar* szavakat bontunk föl vagy teszünk össze a) úgy, hogy az önkényes alapszónak értelme van v. ismert helynév s a szóvég, változatlanul vagy változtatva, szokásos képzőnek vagy ragnak látszik (Derecske), b) úgy, hogy az alapszónak van ugyan értelme, de a képzőnek vett szóvég teljesen bizarr (Tököli); s végül c) úgy, hogy az alapszó ugyan értelmetlen lesz, de az elválasztott szóvég úgy, ahogy van, vagy kis *átalakítással* képzőnek fog látszani (pl. *Vitmány* < Wittmann).

És nemcsak magyar nyelvi képzőt alkalmaz a tréfálkozó, hanem idegen nyelvit is. Átveszi az egész idegen szót, de elvágja valahol a végét s a megmaradó részben magyar szót hall (pl. óváció), máskor ismét idegen nyelvben szokásos végzetet utánoz magyar szóval (pl. *Jajtelesz*).

a) Értelemmel bíró alapszó + rendes képző, v. rag.¹

Mind a kettő lehet magyar, vagy csak az egyik; vagy mind a kettő idegen.

Álmosd. Megjöttek az atyafiak Álmosdról = elálmosodott. Nyf. 27:17. Vö. Lipsz. 7. Álmosd, biharmegyei pagus.

Derecske. Eljöttek Derecskéről az íccaka = dér volt. Nyr. 14:190. — Lipsz. 130. négy Derecskéről tud.

Földvár. Aki meghal, Földvára mégyen. Vö. Ethn. 12:461. — A vár szó úgyszólván helynévképző (Kolozsvár, Kaposvár, Sárvár) s mint ilyen alkalmazva itt. Vö. Lipsz. 187., tizenhárom helység.

Kénos. A betegesek laknak Tövissen vagy Kénosban. VV. Ethn. 12:461. Alapszó: kín v. kén. Vö. Lipsz. 2:68. *Kénos* aliis *Kinos* udvarhelyi pagus.

Kéri zsidó, gn. Nyf. 33:31. Tulajdonkép: kéri (tárgyas ige), itt *Kér* + i. Vö. Lipsz. 299., huszonhárom helyelnevezésben, mint *Nagy-Kér* stb.

Munkács. A gazda azuta mán Munkácson jár = dologban van. Nyr. 29:287. Mintha munka + (á)cs lenne.

Tarcsa, Tarcsán lakik: sokra *tartja* eladó jószágát. Nyr. 14:190. Vö. Lipsz. 671., tíz és uo. 2:144 két helyelnevezésben.

Tartáj, gn. Tartalli névből. Lef. — tartály nyelvújítási szó.

Zsoltár, Beöthy Zsolt ny. r. egyetemi tanár familiáris neve a bpesti egyetemen s Eötv.-Koll.-ban, L.

ováció, óvás h. tréfásan, Nyf. 16:17.

Tónaludátusz. Mi az? — Tón a lúd át usz Kálm. 3:311. A megtévesztés alapja itt a gyakori latin -atus végzet hangzásával összeeső *átusz(ik)*.

Jajtelesz, zsidó gn. Nyr. 34:383. A német: Jeiteles átalakítása, mintegy: jaj, te, lesz!

Míngyánlesz, zsidó gn. Nyr. 34:383.

Nemsokálesz, zsidó gn. uo. A zsidó Abelesz stb. analógiájára.

b) Értelemmel bíró alapszó (v. annak rövidítése) + különös képzőnek látszó szóvég.

Adom. Adomba lakik (Adony) = oda akarja adni. (Vö. Er ist nicht von Gibingen, sondern von Nehmingen) Nyf. 27:17. — Lipsz. 3. négy Adony-t említ.

ácsorog = mintegy ács (charpentier) + orog. Ácsok vagyunk, ácsorogunk, gyerekversben. Ethn. 11:127. Vö. Ének Pannónia megvételéről: Kelenföldén . . . átkelének stb.

áziliom, elázás (lat. *asylum*, menedékhely). Áziliomban van az öreg = elázott, berugott. Nyr. 2:143 (lat. -um ~ magy. om., vö. evangéliom).

Bunkovics, gn. Benkovics a neve. L. (Eötv.-Koll.) Alapszó: bunkó.

¹ Itt nem vagyok tekintettel arra, hogy a képző szokásosan, vagy különösen használatos.

Futak. Futakra mén a tej = kifut. Nyf. 10:48. Vö. Lipsz. 189. két Futakról, ua. 2:47 egyről tud.

gatyalina, lucerna neve (Lédec) Nyr. 33:464. Vö. palóc gyögyelina, tót: detelina = lóhere. Népetimológia.

gimpli, gimnazisták csúfneve. Mar. Vö. gimpli, madárfaj.

Hunyad. Elmégyek Hunyadra (dormire) vagyis: aludni megyek. VV. Ethn. 12:461. Hunyni, lehunyni a szemet.

Monyor pro Monor. Nem jönne húgom Monyorra? Tréfásan Nyr. 8:382. Vö. Lipsz. 434. két Monort, uo. 2:94. egyet említ.

Oklánd. Oklándra menni = okádni. (Vö. ném. nach Breslau fahren) Nyf. 27:17. Vö. Lipsz. 2:102. Homoród-Oklánd, Udvarhely megyében.

Tököli, gn. Nyf. 33:32. Mintegy tök + öli.

Törtel. Törtelre ment = eltört. Nyf. 27:17. Érdekes azért is, mintha *eltört* ~ *tört el* lenne. Vö. Lipsz. 692. *Törtöl* vel *Törtél* pest-megyei pagus.

Trottyányi, gn. Tisztességes neve Trócsányi, L. (Eötv.-Koll.). Vö. trottyos, trotty.

c) Értelmetlen alapszó + szokásos (magyar v. idegen) képző.

cúki (mintegy *Cúk* helynév + i). Mikor eszed meg a cúki kását? (Quandó abibis?) VV. Ethn. 12:461. — Cú ki! Coki! — Vö. hujki.

Dölleszki, gn. Oly ember, ki a hasát kidöllesztve szokott járni. Kr. 495. — tkp. *dölleszd ki* hanyag ejtéssel egészen úgy hangzik, mintha a vezetéknévben is gyakori szláv *-ski* melléknévképző lenne a végén. Vö. a III. cs.-t.

báror hujki, tréfás címzés. Nyr. 34:263. A hujki! mintegy Hujk helynév + i-nek fogva fel.

Kapki, gn. Nyf. 33:33. Mintegy Kapk + i, pedig tkp. kapd ki.

Szinnyáj, Szinnyei József, ny. r. egyetemi tanár familiáris neve. L. (Eötv.-Koll.). — Vö. akadály, tartály stb.

Vitmány, Wittmann Ferenc, műegyetemi r. tanár, az országos tanárvizsgáló bizottság alelnöke s mint ilyen sokat érintkezik hivatalból az ifjúsággal. L. (Eötv.-Koll. és bpesti központi egyetem).

III.

Új alkotású képzők.

A harmadik eljárási módot tulajdonképeni játszi szóképzésnek lehetne mondani, mert itt nemcsak az alapszót választja meg néha önkényesen, nemcsak szokatlanul alkalmaz használatos képzőket, hanem új képzőket teremt.

A) Önállóan alakított új képzők.

Egy része e képzőknek úgy áll elő, hogy már játszian használt két (rendszerint kicsinyítő) képzőt összetesz. Mások ismét

analógikus úton válnak új képzőkké, mint pl. a *-ri*; az *Ugr-i ug-ri*-nak tagozva s alapszó + *ri* képzőnek véve áttérjett másokra is, *futi*-ből *futri* lett stb. Mivel az analógia uralkodik e képzők keletkezésében, még pedig, úgy látszik, esetenként és személyenként változó, szeszélyes analógia, az így képzett szavak — sokszor egyes elszigetelt példák — már nem sorozhatók be oly szépen rendszerbe, mint teszem az I. és II. csoportban felsoroltak. Vannak oly képzők is, melyeknek előállása már nem határozható meg, sokszor igen nehezen, sokszor meg egyáltalában nem s ilyenkor meg kell elégednünk a pusztá tudomásulvétellel.

E képzők egyike sem valami számos példán mutatható fel, leggyakoribb még az *-ndi*. De viszont abból a tényből, hogy van bizarr képző, mely több példán található, nem szabad valami általános igazságot, alkalmazási törvényt levonni, ha egy-egy ilyen képzés csak *bizonyos* fajta találós mesében fordul elő s másutt sehol nem ismétlődik, mert ilyenkor az első szó analógiájára szokott a többi kitalálendő szó is képeztetni.

1. Két használt képző összetétele.

-dika (kics. *-di* + kics. *-ka*).

szőrösdika, macska, tm. Nyr. 2:469. Vö. *szőrösdí*, ehhez járul a *-ka* a tőszó hangszíne után igazodva.

veresdika, hús, tm. Nyr. 2:469. Az előbbi analógiájára. Vö. *veresdi*, *vörösdím*.

-dikó (kics. *-di* + kics. *-kó*).

kerekdikó, ércpénz, tm. Nyr. 2:469.

2. Egy-egy szó képzővé válása.

-vári.

Magyar helynevekből képzett vezetékevekben gyakori: *Végvári*, *Temesváry* stb.

koszvári, földhöz ragadt szegény. Nyf. 10:26.

rongyvári, ua. Nyf. 10:26.

-házi.

Vezetékevekben: *Esterházy*. Ez a legismertebb s a legtöbb-ször emlegetett ilyenfajta név, s talán a *-házi*, mint tréfás névképző, az *Esterházy*-ból vált ki.

Ebházi, gn. Kr. 388. Vö. *kutyaházi*.

kutyaházi, pajkos gyerek. Nyf. 10:26.

Likházi, gn. Kr. 388.

rosszházi, pajkos gyermek Nyf. 10:26.

Semmiházi, gn. Kr. 388; *sëmmiházi*, pajkos gyermek. Nyf. 10:26.

Sokházi, gn. Kr. 388.

Tetüházi, gn. Kr. 388.

-isten.

Érdekességiért álljon itt e tulajdonképen nem a tárgyam körébe vágó, képzővé vált szó: »*Isten*, szinte megszenteltségtelenítve van e szó, amennyiben nyomaték kedviért majdnem minden főnévhez hozzátehető. *Bélisten*, *hasisten*: nagytű; — Ki döncötte úgy fő eszt az *ágyistent*?« Nyf. 10:38. *Hasisten*hez vö. e szólást: *Has az istene* = csak a hasával törődik.

-fi.

Családnevekben járatos (Pálffy). Azonkívül régen a *fiu* jelentés mellett jelentett *fióká*-t is: galambfi, tikfi, kecske-fi, lúdfi, (NySz) s ma is a nép nyelvén: lúdfi, liba (TSz). Azért mégis valószínűbb, hogy családnévből vált ki. Egész biztosat különben nem lehet megállapítani, mert csak a következő egy példán találtam:

Szőrfi, gn. Nyr. 11:45. Magyarázatlanul. [Vö. még *szerencsefi* és *nyomorfi*.]

3. Egytagú új képzők.

α) A képző egy vokális.

-*a*: *Poruba*, gn. Porubszky tanár. Lef.

-*u*: *Subu*, gn. Egy óriási bundája (*suba*) volt. Lef.

β) A képző: cons. + -i.

Vagyis valami módon egy töből kivált mássalhangzó + egy -i képző (legtöbb esetben a becéző -i).

a) -*si*.

A példák kétségtelenné teszik, hogy itt egy -*si* képővel van dolgunk. Kérdés csak eredetére tehető föl.

A TMNy. 559. azt írja: »Kérdésnek hagyjuk a *vaksi*, *töksi*, *buksi*, *nyaksi* szók magyarázatát.« Szilády Áron (Nyr. 2:206) a *Baksi*-t azonosnak tartja a *vaksi*-val és a vakosra vezeti vissza; a *buksi*-t pedig a *Buga*, *Buga Jakab* névre és *bukfejes*, *buga-fejű* (szarvatlan szarvasmarha) szavakra támaszkodva a *bog*, ill. a *buga* szóval hozza össze.

A *vaksi*-nak a *vakos*-sal való összefüggése elfogadható, gon-

doljunk csak arra, hogy a játszi képzésben az összetartozást jelentő *-i* sokszor áll *-(o)s* képző helyett s egy párszor azt erősítve is előfordul, mint: *Agyagosi*, *Kutasi* gn.-ekben, *szőrösi*, kenderszösz, tm. szóban. Az *-s* kötőhangzójának kiesése talán nem lehetetlen, különösen ha szem előtt tartjuk, mily nagy a játszi szóképzésnek kéttagú szavakra való törekvése.

A *Baksi*-t már analógikus alaknak tartom (bak), nem mer vén helynévből képzettnak venni (vö. Bagos, Baks H. 1873), mint Zsákai-t.

Ami a *buksi*-t illeti, mai nyelvérzéssel legkényelmesebben s legvalószínűbben a *bukik* szó családjával lehetne összehozni, ha nem hatna zavarólag egyfelől nagy értelmi egyezése s csekély hangtani eltérése a *baksi*, *bokszi* (TSz) szavakkal, másfelől Szilády amaz állítása, hogy *Buksi* (Buxi) név már 1211-ben előfordul. Leghihetőbbnek még az látszik, hogy az ismeretlen eredetű *baksi* régies alakot a népetimológia változtatta buksira. Erre nézve igen fontos, hogy *lebukik* mellett *lebakik* is található a népnyelvben (TSz). Akárhogy áll is a dolog, tény az, hogy *-si*, mint külön tréfás képző élt.

Baksi, gn. Nyr. 27:192; Kr. 389. Vö. Kr. Tsz. *Baksi*, buksi, vaksi: értetlen, rosszul kezelő. Vö. még Bakri.

Buksi, gn. Nyr. 13:48; Kr. 388. Vö. előttevaló.

Dobrosi, gn. Nyr. 9:239. Kétes! *Dobre*, *dobro-e* a tő, vagy talán összevetendő a *dobri* nagyehető szóval (Tsz.)?

Kapsi, gn. Kr. 388. Vö. *kapzsi* = fukar.

Nyaksi, alföldi betyár ál- ill. gúnynév. Nyr. 27:144.

Simsi, gn. Simon. Nyr. 8:383.

Töksi, gn. Nyr. 13:48. Vö. Kr. Tsz. *töksi*, tökfilkó, buksi.

Vaksi, gn. Nyr. 26:240. Vö. vakjos.

b) *cí*.

Rókafici, zsidó gn. Nyr. 12:144. Vö. rókafi és inci-finci.

c) *ti*.

Alamuszti, gn. Kr. 388. *Bufti*, gn. Kr. 388. Eredetük kétséges.

d) *-tyi*.

Kukutyi Mikutyi Mátyás! (Keresztnevesűfoló.) Kálm. 1:92. Itt *-tyi* a *-csi* helyett a Mátyás *ty*-jének hatására.

Szutyi, gn. Szurmay a neve. L. (Eötv. Koll.) Eredete?

e) *-ri*.

Bakri Moka Andris, gn. Ethn. 7:457. Vö. Baksi.

Csontri Ferkő gn. Kr. 389. A népetimológia elemezteti velem *csont-rinak*, pedig úgy látszik, több köze van a *csontolódik* (vö. tataló és tatar Kr.) vagy a *csontorka*, *csontorag* szókhoz. Az *ugri* mellett ez is elősegíthette egy *-ri* képző kiválását.

Futri, gn. Sebesjárású ember Nyr. 2:284. *Futri Kata*, gn. Eleven, lótifuti leányka Nyf. 34:51. (vö. *fidri-fudri* ua. uo.); *Futri Kati* gn. Kr. 499; *Futri Samu* Kr. 71. egy népdalban (*Futri Samu* jó gazda lőtt).

Micsodári, gn. Nyr. 29:543. [Vö. a *-dári* végzetet mint képzőt ebben: *Csuszkidári domb* Nyr. 10:94.]

Tökri Mónár Diák Józsi, gn. Nyr. 28:525. Vö. töksi.

γ) A képző: cons. csoport + *-i*.

a) *-ndi* (deverb. és denom.).

A *-di* az ismert kicsinyítő, míg az *-n*-t valami kivált igeképzőnek kell nézmem, a példák t. i. arra mutatnak, kül. a Kriza-féle régiebbek, hogy a *-di* eredetileg igékhez járult, még pedig olyanokhoz, melyeken valami *-n* mutatkozott, ami a *-di*-hez ragadva adta az *-ndi* képzőt.

Csipándi, gn. Kr. 388. Csipa.

dombondi lika, fazék, tm. Nyr. 30:399.

Döghendi, gn. Kr. 388. Vö. Pökhendi, amelynek analógiájára készült a *dög*-ből.

Ebhendi uram! Letorkoló megszólítás Csokonai Tempefőijében (I. felv. VII. j.).

Ipszilándi, gn. Kr. 388.

Kalapándi, gn. Nyr. 5:192.

Koplángyi, gn. Nyr. 9:381. Koplal?

Kortyándi, alföldi betyár ál- vagy gúnynév Nyr. 27:144. — Korty; iszákos.

Kurvándi, gn. Kr. 388. — Kurva.

szőrös *mándi*, macska tm. Nyr. 28:527.

Ökröndi, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *ökröndi*: buta, bárdolatlan, durva ember. — *Ökör* [v. *ökröndözik*, *ökredezik*?]

Pökhendi, gn. Kr. 388. — Pök, köp?

Sipándi, gn. Síró-rívó. Nyr. 4:431. Vö. Tsz. és *sipákol*, csipog (Tsz); *sopánkodik*.

szöröndi, macska tm. Nyr. 5:227.

Szuszorándi, gn. Nyr. 28:192. Alapszó?

tátöndi, tátó, tátogó, gyáva, táté, bácsó. Kr. 519 (szógyűjtemény).

töpröndi, töprenkedő Kr. 521. (szógyűjt.)

δ) Egyéb ritkább képzések.

-ng (?).

Kosztoráng, gn. Kr. 389. Vö. Kr. Tsz. *kosztolni*: kosztal v. karóval verni a gyümölcsöt a fáról. *Kosztorang*: túlságos magas nő-vésű, arányos izmok nélkül.

-tyó

Utolsó eleme a becéző -ó (l. föntebb), a -ty pedig alighanem az alapszóból (*cs v. t.*) vált ki. Csak egy vidéken s csak egy találós mesében.

mátyó, macska, tm. Nyr. 3:37.

szityó, szita, tm. Nyr. 3:37.

-la.

Igen sajtóságos. Vajjon mi köze az -a, -e igenévképzőhöz?

Balla, gn. Mivel balkézzel faragott. Nyr. 5:141. Nem népetimológiával van itt dolgunk? Vö. különben *Balla* családnév.

Totyola, gn. Nyr. 21:45. Vö. *totola*, ügyetlen, ostoba stb. és *totyola*, egy női ruhadarab (Tsz.).

Tökla, gn. Nyf. 34:183. — Tök.

-fitty, -fritty.

eszeffitty, feledékeny. Kr. 498. Vö. *fittyfiritty* ua.

lőtyőnfitty: hitvány, gyáva. *Lőtyög*, *fütyög*. Kr. 508.

nyelvfritty, nyelvcsédes, gyorsbeszédű nő. Nyf. 10:67.

-onc.

Vö. *llonc* az *llonka* becéző neve. Kr. 387 és a nyelvújítási: bérenc, kéjenc, kegyenc (Szily NyUSz).

lakonc, lakótárs. Lef.

tirponc, tírpák, tót bevándorló (Nyiregyháza). Lef.

-kik.

Feltűnt nekem az egyező végzet e három devecseri gn.-ben *Nyanykik*, *Papkik*, *Türkik* Nyr. 29:384.

-tyók, (-csők).

Utolsó eleme a nagyító -ók, *ők*.

pirtyók, pirosképű Nyf. 16:51.

szēmcsők, nagyszemű gyerek, nagy szemeit nyitva tartó kis gyermek. Nyf. 10:24, 68.

4. Kéttagu képzők.

α) -l hanggal.

a) -elle.

csibelle, csibe, regös énekben. Ethn. 12:285.*zsibelle*, liba, regös énekben uo. Vö. *zsika*, fiatal lúd (Tsz.).

b) -illa (vö. föntebb -la).

Fancilla, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *fancog*: fanyarán, finyorán szól.*kapilla*, káposzta tm. — Kertin kápin kapilla. Nyr. 16:235;*kávilla*, ua. AGy. 2:350.*matyilla*, matolla, tm. Mond meg Mátyin matyilla. Nyr. 16:235, talán innen a kiindulás; macska, AGy. 2:350.*szityilla*, szita, tm. AGy. 2:350.*szotyilla*, szotyor, tm. Szegin, szátyin szotyilla, Nyr. 16:235.

c) -ula (-ulla).

médula, medve, tm. Elöl mönyön médula stb. Kr. 347; *nédula*, kecske, tm. Elű' mögyön nédula, | Keze lába korcsója stb. Kálm. 3:311.*kátyulla* (?), Haj ro'ka, mutolla, | Borsos, kis kátyulla. Kálm. 2:71. [Más változata: borsos iskátula. — A szerk.]

d) -iló (-illó).

Idilló, gn. Kr. 389. Alapszó?*matyilló*, macska, tm. Nyr. 5:521.*kátyilló*, káposzta, tm. Nyr. 5:521. Tkp. mártýilló a tréfás képző a *matyilló*ból kiválva.*szityilló*, szita, tm. Nyr. 5:521.

Hogy mily hamar válnak érthetetlenné a hasonló módon képzett szavak, vö e találós mesét: Kertben kátíló, Szegen szátyíló, Tűzhelyen mátyíló (= Kosár) Nyr. 15:330.

β) -d, -t hanggal (csak tm.-ben).

a) -oda (-áda, -öde, -éde).

E képzőfajta eredetileg a -d frequ. képzős igék -a, -e végű deverb. mellékneve volt, mint az a *zajgoda* szón egész tisztán látszik s csak később ferdült el inkább nem-értés, mint szándékosság folytán. (De vö. egy cseh, tót, szerb -da képzőt Belic 23:205.)*zajgoda*, vásár tm. Nyr. 25:239; *zajgáda*, ua. Elmentem a *zajgádára*. Nyr. 3:518. vö. *zajog* e h. *zajong*.*zörgöde*, koci tm. Nyr. 25:239; *zörgéde*, ua. Felültem a *zörgédére* Nyr. 3:518.

b) **-ádom** (ötöm, utom).

Nem egyéb, mint a zajgódom, zörgődöm-féle ragos igealakok (I. β) elferdítése.

jajdutom, vásár, tm. Elmentem a jajdutomra. AGy. 2:363.
Vö. *jajdul*.

zajgádom, vásár. Nyr. 16:189. Vö. *zajgódom* (I. β).

zörgőtöm, kocsi, tm. Felültem a zörgőtömre. AGy. 2:363.
Vö. *zörgődöm*. (I. β .)

γ) Egyéb ritkább képzések.

-ricska (ri + cska).

Csak gyerekversben:

Pipó, pipó, Pipóricske! Magó, Magó Magóricska. Kálm. 2:84.
Cibő, cibő Cibőricske. Kálm. 3:282.

-kuca (-kucska).

szarkuca, gn. Nyr. 26:480.

szarkucska, Szarkucsát esztek; gyerekversben. Nyr. 3:330.

5. Elszigetelt egytagu képzők.

(Az alapszó betűrendjében.)

Mindegyik csak egy példán fordul elő, melyek nem egyike népetimológias magyarázatú.

-akt: *baszakt*, német ember. Obszcén etimológia Was sagt? helyett, ami a német ember beszédében sokszor fordul elő. Nyf. 34:50.

-ták: *Hopták! Bocskorták*. Nyr. 34:329. Eredete világos.

-lyák: *Foslyák*, gn. Nyr. 6:527. Alighanem a *foszlák*, (foszl-ák > fosz-lák) analógiájára.

-hó: *huszárhó*, huszárviselt ember gúnyneve. Nyr. 3:566. Alighanem indulatszó ragadt a főnévhez!

-mók: *lancmók*, csavargó (landsmann) Nyr. 33:335. Vö. *cókmók*.

-dics: *ordics*, orr, tm. Nyr. 12:234. Egyike a legérdekesebbeknek, amennyiben az *ordít* parancsolóját mintegy újra képi.

-les: *Pikles Piku* (= Miklós), gn. Gyerekkorában pulykát őrzött s eltanulta tőlük a *pik*, *pik* hangot s ha megijedt, ő is azt mondta. Nyr. 14:333. E szó alkotásában a Miklós a szótagolás szerint Mik (tő) + lós (képző)nek véve *Mik* (értelmetlen) töve helyett kapta a *pik* -et (értelme van), amihez a *lós* magashangúvá lett.

-eksz: *Éksz-péksz*, *Pohárekész*, kiolvasó versben. Kálm. 2:76.

-fenc: te *tőkfenc*, *tőkfejű*. Nyr. 33:244. Vö. *bukfenc* (buk + fej + ?) Ha a *bukfenc*-ben bent van a *fej* szó, akkor itt valami-féle -nc képzővel van dolgunk (vö. *ribanc*, *suhanc*, *lafanc*, *labanc* stb.).

-ben: *Vakben* Tóni, gn. Megvakult. Nyr. 3:477. Kertész M.

magyarázata szerint (Nyr. 31:244.), ki egész véletlenül tudta meg a dolgot, Szt.-Gálon élt 30 évvel ezelőtt egy *Beni* nevű vendéglős, félszemére hibás, amiért a nép Vak Beni-nek hívta, ebből lett az *i* elkopásával a mi gúnynevünk.

6. Elszigetelt többtagu képzők.

(Az alapszó betürendjében.)

-irkó: *Baszirkó*, gn. Nyr. 6:48. Utolsó eleme a *-kó* becéző képző.

-ketyű: *Baszketyű*, gn. Nyf. 34:180. Vö. pörgetyű (pörgető), ilyenféle szóból választhatták ki.

-uli: *butuli*, butácska (szinte hízelgő szó. Nyf. 32:43, Vö. *-li* képző és *butus*, buta; *butu*, buta (Tsz.).

-inca: *Kalapinca*, csárda, ahol valamikor sátor alatt (mint egy kalap alatt) mérték a bort. Nyr. 27:143. A Nyr. magyarázata igen kántorosan hangzik.

-atos: hegyi *likatos*, kürtő, tm. Kr. 351. Vö. lakatos; és lik.

-debics: *Nyagdebics*, gn. Nyf. 34:180. Nyag = nyak.

-ista: *Pohárista*. Keresztnév csúfoló versben: *Ista*, *Pista*, *Pohárista*. (Végvár, Temes m. KF.) [Másutt: *Ista*, *Pista*, *pihárista*. — A szerk.]

-uci: *Sántikuci*, gn. Kr. 388.

B) Idegen v. idegent utánzó új képzők.

Új alkotású eredeti képző kevés van. Alig egy-kettő, ami annyiszor fordul elő, hogy valóban képzőnek nevezhető. Oka e tüneménynek az, hogy e képzők alkalomszerűek; s ez az alkalom minden jellemző jegyét megőrizve, természetesen csak ritkán ismétlődik. Ezért van aztán a sok elszigetelt egyes példa, amint láthattuk.

Az itt tárgyalandó képzők is alkalomszerűek, de ez az alkalom örök, t. i. a környező népeket jellemezni törekvés eszközeiben majdnem állandó. A sváb sógort megszemélyesítve papucsával, hálósipkájával, pipájával jellemezzük, amikor ki akarjuk csúfolni; mert úgy szoktunk hozzá, hogy pipa, sipka, papucs minden svábon van s legegélbb szembetűnik. A nyelv is csak így jár el, leválasztja azt a szóvéget, ami német szavakban gyakori, s ami a magyar hite szerint jellemzően megkülönbözteti más beszédétől a sógor szavát és hozzáteszi magyar szavakhoz, hogy ne csak csúfoljon, hanem *jellemezz*en is.

Az idegenből átvett képzők egy részének ez a magyarázata. Egy más kisebb rész csak szójáték eredménye s ismét egy más

csak bizarrságaért alkalmazza az idegen képzőt vagy képzőnek vehető hangcsoportot, amely utóbbi különösen a cigányos képzőknél látható.

E képzők két nem valami nagy rétegben fekszenek a nyelvben.

A régebbi inkább jellemzésre törekvő játszi csúfolódás szülése, s nyelv-pszichológiailag nagyon értékes, mert a kicsúfolt idegent jellemezve saját gondolkozásmódját is jellemzi.

Az újabb réteg nem jellegzetes, csak különöst keres.

Hazai nemzetségeink majdnem mindegyike hozzájárult valami kicsivel a magyar nyelv géniuszának ehhez a csörgősapkájához; van sok szláv, kevesebb német, cigány képző v. képzőnek megtett szóvég. Van egy pár latin, zsidó, sőt van francia képző is; s erről az utolsóról a priori meg lehet állapítani, hogy az újabb rétegbe való, és művelt emberek használták föl.

a) Német v. németes képzők.

-er.

Vö. W. Gr. 283. l.

A német nyelvben található -r-képzések közt leggyakoribb a gót -areis, ófn. *ari*, középfn. -aere, -er, mely már az indogermán ősnyelvben megvolt s igen valószínű, hogy összefügg a latin -ārius-szal, melyhez hasonló a használata. Az ófn.-ben túlnyomóan denominálisan használják (pl. *āhtari* Verfolger, *āhta* Verfolgung, Acht), a közép- és új-fn.-ben a deverbális használata kerekedett fölül (pl. Bäcker, Räuber, Schläfer; Brenner (a lámpánál) stb.) s mint ilyen még életerős; csak kevés esetben használják denominálisan, mint pl. az *eredetet*, *származást kifejező nevekben*: Wiener, Niederländer.

Píper, gn. Az apja hetyke legény volt, pipeskedett. Nyr. 9:190. Nem egyszerű népetimológia-e ez a magyarázat? Vö. *píper-vöcsök*, kis buvár (madár, kisebb a csörgő kacsánál). Tsz.

Tomájer, gn. Thomay név németes alakja gúnynévül használva (Eötv.-Koll.) L.

-ler.

Vö. W. Gr. 294 l.

Az előbb tárgyalt német képző -l végű tövekhez járulva adott létet a -lari (-laere) képzőnek, ami aztán külön életet nyert a nyelvben, pl. *vogalari* Vogler, *stamalari* Stammler; Sattler. Az ily képzős szavak közül nem egy valamivel való foglalkozást

jelentvén, s mint *családnév* terjedvén el, igen ismert lett (pl. Rösler, Sattler családnevek).

Hëmlër, gn. Azt szokta mondani: hëm-hëm. Nyf. 34:181.

-li.

Vö. W. Gr. 260. l.

A tiszta *l* képző, mely nagyobbára nomen agentis, nomen instrumenti, deminutivum képzésére használatos úgy denominálisan, mint deverbálisan, a középfelnémetben már nem mint puszta mássalhangzó járul a tőhöz, hanem *-al* végzetté bővülve, ami az újf. -ben *-el* lesz. S ez az *-el* szabályosan *-li* alakban mutatkozik a magyarban, pl. *Gürtel* > *gürtli*.

Csoszli, gn. Nyf. 34:181. Vö. csoszog.

Harsli, gn. Igazi neve: Hirsch. Nyr. 18:384. Inkább Herschel lehetne.

Hasli, gn. Nyf. 34:181, 182.

Ringli, gn. Ringbauer névből, egyszersmind egybeesik a *ringli* (= ajóka-gyűrű) szóval. L. (Eötv.-Koll.)

Látszólag ilyen *-li* van e gn.-ben is: *Szopli*, gn. Nyr. 5:192. De ez < tót *sopel'*, takony.

b) Szláv v. szlávós képzők.

Azt itt fölösleges emlékezetbe idézni, hogy a szlávssággal miféle ethnológiai, nyelvi s történeti kötelékek fűznek össze s hogy a bejövételkor itt talált szláv törzsekkel a germán törzsek mily módon járultak hozzá nyelvünk, államiságunk stb., egyszóval nemzetünk kiépüléséhez.

A nyelv terén a szükségelt átvételek mellett kölcsönvettünk tréfából is, ma is veszünk játszki kedvünkben jellemzés okáért.

-ics (-ovics).

A szláv *-itjo* képző (= *ino* + *tjo*) valamihez tartozót jelentő szavakat képez, s ha ez a valamihez tartozó az illető fia, akkor előáll a patronimikum, az »отчество«, amely az orosz közbeszédben megszólításként járja, pl. Pál fia János: *Пáвель Ива́новичъ*. Mint a felhozott példán látható, ha valakinek fiát, utódát jelenti, az élőlényt jelentő alapszavakból képzett *-osz* végű birtokos melléknévhez járul. Vö. Asb. 35. 44. l; Vondr. 412, 452 l. Az oroszban és a nyugati szláv nyelvekben csaknem kizárólag patronimikumok képzésére használatos, míg a délszláv nyelvekben roppant elterjedt *kicsinyítő* képző.

A magyar játszi szóalkotás családnevekké vált patronimikumokból választotta ki, milyenek Katanovics, Popovics, stb.

Gyámoltalanovics, egy szerb képzeleti államférfi neve. Kakas Márton XIII. évf. 48. sz. 10. l.

Klozetovics, gn. Rendes neve Budinszky. L. bpesti egyetem.

Nyakasics, gn. Nyr. 29:384. Nyakas.

Mamlaszovics, főhadsegéd. Kakas Márton XIII. évf. 48. sz. 10. l.

Érdekes, hogy a magyarnak vett alapszó is szláv jövevény, vö. cseh *mamlas* »Lümmel« (Vondr. 474.)

-ovszki.

Az *-osz* végű egyszerű birtokos melléknévből a *-ckü* és *-ukü* melléknévképzők családnevekként is gyakori származékszókat alkotnak, mint Orlovszki, Petrovskü, Орловскü,

Báró Tudóvszki, gn. Kr. 388. — Tud, tudó.

-cki.

Szláv családnevekben gyakori melléknévképző pl. Borsicki.

Csunyácki, oláh ember gn.-e, Nyr. 29:191. Úgy látszik tehát, hogy e szláv képző itt-ott az oláhba is behatolt. — Csunya.

Garancki, gn. Kr. 388. Alapszó alighanem *gar*, vö. TSz.

Lábicki, gn. Nyr. 9:336.

Pöndöröcky Pöcki Pál, gn. AGy 1:345.

Turocki, gn. Mert túrót lopott. Nyr. 25:480.

-inka.

A szláv *-ina* (Belić 23:196) képző továbbkicsinyítéséből állt elő, mely itt-ott megvan az oroszban is (pl. *caxapúuka* kics. *caxapz*, cukorból), a csehben azonban a legelterjedtebb kicsinyítő képzők egyike, pl. *huba*, *hubinka* száj, *voda*, *vodinka* víz, *maminka* mama.

Lipinka Péter, gn. Kr. 507. Vö. Kr. Tsz: *lipinka* v. *liponka*: libegő hinta és: libbegő v. sántító ember. Alapszó: *libb*(eg).

Lustinka, gn. Lusta fiatal leány L. Budapest.

Szaladinka Ágnyis, gn. Mindég szaladgál. Nyr. 11:46.

-ta, -ota.

A *-to* képző másodlagos nőnemű alakja a *-ta*, elvonás útján *-ota* elvont főneveket képez melléknévekből, főnevekből, pl. ó-egyházi szláv *dlzgo-ta* hosszúság *dlgz* hosszúból *mrakota* homály, sötétség *mrakz* felhőből. Ezek közül az elvont szavak közül nem egy konkrét értelművé, személyt jelölő névvé válik, pl. a *júnz* fiatal szóból képzett s eredetileg ifjúság jelentésű *junota* későbbi

jelentése *ifju*, ugyanígy *samota* »egyedüliség« (vö. Szamota és Pusztai tulajdonneveket) jelentése »pusztaság, egyedülálló ház.«

Ez a konkrétta válás magyarázhatja meg a következőket:

Piszmota, gn. Kr. 388. Vö. piszmog. De elvonásnak is lehetne felfogni mint pl. *zakota* zaj, *zakatol*-ból jöhet, bár így is kérdés marad, vajjon *zakotának* nincs-e valami köze a szláv *-ta* képzőhöz.
nyakonta, pofon, tréfásan Nyf. 10:64.

szunyita, szunyi, álmos, álomszuszék Kr. 519. Vö. szunyáta.

-*ata*.

Ha a *-ta* végüeket nem tekintené az ember, hajlandó lenne valami oláh *-at*, *atü* (lat. *-atus*, *a*) képzőre gondolni, pl. *buzat* vastagajkú, *bärbat* férfi (tkp. szakállas), de mivel az oláhban a lat. *-utus* alig hagyott nyomot, az *-itus* pedig egyáltalán nem (vö. Meyer-Lübke. Grammatik der romanischen Sprachen. II. köt. Leipzig 1894. 475. és köv. §-okat) s ezzel ellentétben a szlávban a *ta* (*-ota*), *-uta*, *-ata* egyaránt föllelhető, biztos, hogy ezek szláv kölcsönzések.

A szláv *-ato* képző (Vondr. 446. l.) egy *-ätö*-ra megy vissza s elvonás az ilyenfajta indog. képzésekből, mint lat. *cordatus cor*-ból, *barbatus barba*-ból; ó-egyh. szl. *bradatъ* szakállas, *brada* szakállból, épúgy *ženatъ*, házasság, »beweibt«, *žena*-ból.

Jelentése: valamivel nagy fokban v. rendellenes mértékben ellátott, pl. *bogatъ* »dives« *mazata*, maritata (a = nasalis o = ö) *perinatъ* »plumatus« *perinъ*-ből.

Jelentése némileg megmagyarázhatja magyar gúnyos képzőként való használatát. Kiindulása nőnemű alakból?

Dorombiáta, gn. Kr. 388. Alapszó? Hangutánzó?

Szunyáta, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *szunyál*: szunyákol. *Szunyi*: aluszékony, szunyáta, szunyita. Itt talán csak *-ta* a képző?

-*uta*.

A szláv *-uto* képző nőnemű alakja *-uta* (vö. tót *plavuta* »Flossfeder«, *košuta*, cerva, nevekben: Boguta, cseh *Bohuta*) a kisoroszban mint kicsinyítő képző maradt meg néhol, pl. *maly*-ból *maluta* kisebb; *jaš*-ből *jašuta*; Vasilij-ből *Vašuta*. Vondr. 451. 464. l.

Baszuta, gn. Kr. 388. A *Vašuta* obszcén népetimológias alakja.

Maszuta, gn. Kr. 388. Talán az előbbi ikerszava; vagy vö. *maszkatol* ügyetlenül babrál, piszmog.

-ák (-ág).

A szláv *-ako* képzőnek, mely a *-ko* (< qo) képzős *a* tövű igékből vált ki (pl. *težakz* agricola, *težati*-ből), sokféle szerepe van, melyek közül nekünk legfontosabb az, hogy főnevekhez járulva értelmüket különféleképp módosítja. Ezek között a módosítások között első helyen áll a megszorító (deteriorirende) és kicsinyítő szerepe. E szerepben a kisoroszban és lengyelben ritka; valamivel gyakoribb a csehben, hol még tulajdonneveket is képez. Pl. cseh deter. *Videňák*, *Videňan*, bécsi, Wiener; *panák* uracska *pan*; *čechák* = malý čech, *Ondrák* (Ondra és Ondřej-ből), *Popelák*, *Petrák*, *Novak* (vö. egyházi szl. *novakz*, lit. *naujōkas* »Neuling« < *novb*, ill. *naūjas*). Vö. Vondr. 457. Belic 23:155.

Kicsinyítő szerepe, tulajdonnevekben való előfordulása egyaránt lehetővé teszik magyar tréfás képzővé való válását.

mumák, gúnyos jelző: szótlan, buta, hallgató. Kr. 509. Hangutánzó alapszó? Csak a székelyeknél. Vö. *mumáta* Tsz.

Szotyák, gn. Nyf. 34:179. Vö. *szoták* = tót (Tsz). v. *szotyol*, *szotykos*.

tátombák, gúnyos jelző. Kr. 519. Vö. *tácsó* (Kr. Tsz.) *tátó*. Alapszó = *Tátom-bátom*?

Tepelák, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *tepelák*: ügyetlen, rossz-növésű és: kapcabocskor. Látszik, hogy tavaszodik, mert az úton elhánták a *tepelákot*. Első jelentése: kapcabocskor s így alapszó: (le)-*tépél* letipor, tapos, *tépél* toporzikol (Tsz).

-ic.

Az egyházi szl.-ban, szerbben, szlovénben előforduló *-ic* kicsinyítő képző a régi *ica*-ból képzett hímnemű képző (szlov. *možic*, emberke, *konjic* lovacska). Belic 23:175.

Görbic, gn. Kr. 388. Alapszó: görbe. Vö. *Görbice*, *Görbics*.

-ics.

Vö. főntebb *-ics* (ovics), amely az északi szlávból való. A déli szláv nyelvekben az *-ics* (> itios) nagyon elterjedt kicsinyítő képző, pl. szlov. *gosic* Gänschen *gos*-ból; szerb (hol roppant gyakori) *byruk*, farkaskölyök *byk*-ból; Belic 23:181.

Aprics, lónév. Kr. 389. Alapszó: vö. *Apró*, lónév uo. (Kr.-nál hibás etimológiával *Aprits*).

Döndics, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *dömzsödi*: köpcös ember, hasók, döndi, döndics, — és *döndít*: buffant, dönget.

Görbics, gn. Nyf. 34:183. < Görbe. Vö. *Görbic*, *Görbice*.

Kandics, gn. Kr. 388. Vö. *kandics*: félszemű, *kandít* tekint, (Tsz.) és *kancsi*, *kancsal*.

Öblics, gn. Kr. 388. Alapszó: öblít?

-cskó.

A szláv *sko*, ill. *sko* kicsinyítőnek továbbképzéseként tűnnek fel az ilyen alakok, mint or. *okóuko*, *okóueuko*, lengyel *pismeczko*, *pisemko*, *pismo* levél, tót *pismečko*. Vondr. 465. l. (*sko* suffix), és Belic 23:163.

dobálicskó: nyers pálca, melynek egyik végét behasítják s beléje kis követ szorítanak, azután egy lendítéssel a követ elhajítják, olyanformán, mint a parittyából. Nyf. 34:70.

menyecskó, *menyecske* helyett »Tótok csúfsága« c. versben (Czupor Andor vers-gyűjt.-ből. Torockó. 1836.) Erd. M. 20:512.

-csek.

Ha a szláv *skz* és *sko* kicsinyítő képzőkhöz (Belic 23:158. Vondr. 465) ugyanezek a képzők járulnak hozzá, áll elő a *-ček* összetett kicsinyítő képző, pl. cseh *řeménček*, *řemének*, řemen, Riemen. Az *-akz* továbbképzéseként *-aček* szóvég jelentkezik (Belic uo. 155) pl. *židáček*, *židák*, *žid* zsidó, míg az *-ikz* tovább kicsinyítve *-iček* szóvéget ad (Belic uo. 157), pl. tót *vnučiček* *vnučík* *vnuk* Enkel. Különben is a *-ček* nemcsak mint összetett kicsinyítő képző, hanem mint szóvég is elég gyakori a szlávban, mivel *k > č*:

1. *e* *ě* *o* és *j* előtt;
2. *č* előtt, ha idg. *-ěb* lett [ilyen *č*-t tartalmazó **kě* mindig *ča*-vá lett];
3. *i* előtt, ha régi *ī*- vagy *ei*-ből lett. (Asbóth: A szláv torokhangok változásai I. rész. Nyelvtudomány I. 24.)

A *ček* kihangzás tulajdonnevekben sem ritka, pl. Marcsek Bohnicsek. Vö. Belic 23:160.

maflacsek, tréfásan = *mafla*. L. Kömlöd (Komárom.)

Nyomcsek *Gyurkó*, gn. Kis ember, »a züdü enyomta«. Nyr. 14:333. Népetimológia?

Pismécsek, gn. Nyf. 34:184. Vö. *piszmog*, aztán *piszma*: buta, *piszmog*, hang nélkül szepegve zokog (Tsz.).

tököncseg: kis termetű és vaskos, zömök, tömzsi. Tsz. 2:781. Alapszó: tök. Az *-ön*-re vö. *szöröndi* = *szörös*.

c) Cigány v. cigányos képzők.

A cigányok, kiknek árja nyelve egy új indiai nyelvjárás lévén, legközelebbi rokonságban az India északnyugati határán élő *szindhi* nyelvjárással, s az ezzel határos *kasir* és *dardus*

nyelvekkel van. A cigányok 1417. jelennek meg Európában *Szindel* király, *Mihály*, *András* és *Panuel* hercegek vezetése alatt álló négy nagyobb és több apró csapatban.

A cigányoknak hazánkban jutott jelentős ethnológiai szerep vizsgálása nem tartozik reánk.

Fáráó vándor népének nyelve is, épúgy, mint maga, csak tréfálkozó kedvében érdekelte a magyart, akkor is csak felületesen, azzal a lenézéssel, amivel úr tekint a mulattató bohócra. Ezért tkp. az adott cím is helytelen, átvett cigány képzőről szó sincs, csak cigányos hangorról.

-éró.

Van a magy. cigány nyelvben egy *-eszkero*, több. *engero* főnévből melléknévet képző (Lex. IV., VI., VII. József 110), ami birtokos esetül is áll. Tehát elég gyakori, talán jellemzőnek is mondható kihangzás. Vö. még *leszkero* harmadik szem. birt. névmás nominativusa (Lex. IV., XI.).

hazugéró-csukéró, a dusnoki csúfneve (Pest. m.) Nyr. 26:144.

-aré, óré, úré.

Gyakori szóvégek a cigány nyelvben. Ilyen *áre*, *óre* kihangzást kapunk sokszor a nagyon szabálytalan képzésű főnevek többszámánál, pl. *csáro* tál, pl. *csáre*; *koro* korsó, pl. *kóre*. József 96 és köv.

Az *-aré* végzetre vonatkozólag még vö., hogy a cigány *-arel* nemcsak mint kihangzás gyakori (pl. *marel* ölni, verni igéből a jelentő mód jelen idő, cselekvő alakjának egy. 3. személye *márel*, József 70, 192), hanem az *-árel* egyszersmind a cselekvő ige képzője pl. *kal-o* fekete, *kalyarel* feketít, *dand* fog, *dandarel* harap. József. 18. Lex. IV., I.

Az *-óré* végzet. Vö. elsősorban a *moré* szót (= cigány), mely nem < cig. *mro*, enyém (Lex. IV., 361), hanem a *moro*, barát vokatívusa. Nyr. 15. Különben van a cigányban *ore* szóvég is, pl. *szavoro* mind, pl. *szavore* (Lex. IV., IX.), vagy *kóre* vakok (József 95). Vö. még az *-óro* hímn. *kicsinyítő* képzőnek nőnemű *-óri* alakját, pl. *rakli*, leány, *raklóri* leányka. József, 93.

Az *-úré* végzet az *óré* változata lesz (vö. *danolni* > *danúni*, és *kandoré*, *kandúré*), bár van ilyen cigány szó, mint *urel* öltözik (Lex. IV., XLVI. l.), *kurel*, *kuren*, ütni, csapni. (József. 188.)

Az alább következő példákban a tréfás szóképző mindenütt

egy jól-rosszul hallott gyakori kihangzást vont el s megtette képzőnek, mely analógikus v. hangutánzó úton bővült alakban is szerepel tréfás képzőként (-*aré*, -*ndaré* stb.).

-*aré*.

hoppáré, állj fel, gyereknyelvben. Nyr. 26:333.

buckombáré, bukfenc, tréf. Nyr. 23:240.

buckomb(nd)aré, cigánykerék. Tud. Gyűjt. 1833. X. 76.

A következő -*ndaré* végzet kizárólag egyfajta találós mesében: *csipincsapondaré*, ló, tm. AGy. 2:357; négy dobon *dobondaré*, ló lába, tm. Nyr. 2:467. vö. *dobog*; négy nagy *dibindobondaré* ua. AGy. 3:297; két nagy *dibindobondaré*, ló, AGy. 3:358; négy *a dibindobondaré*, kerék, AGy. 2:357.

gubandaré, hányaveti leány. Nyr. 33:466.

Alapszavak: csapni, dobogni és -?

kicinkocondaré, kocsi, tm. AGy. 2:358; ló, AGy. 2:357;

kicsiny kocsondaré (népetim.) ló füle, AGy. 3:297; *kocson kocsondaré*, lófül Nyr. 2:467. Az elsőre vö. *kocog*.

suhondaré, ló farka, tm. AGy. 3:297; *kocsis*, AGy. 2:358.

Vö. *suhog*, *suhogtat*, (ostort).

dirigáré, gúnyoló szó (?) Nyf. 16:47.

habajkáré, bolondos. Nyf. 16:47. Alapszó?

suhajcáré, *kocsis*, tm. AGy. 2:357; *suhamzáré*, ló farka, Nyr. 2:467. — *Suhog*, *suhint*.

Oh hajnáré! cifra *cukornaré*, gyerekvers. NM. 1:409.

-*oré*, *óré*, *úré*.

pillantyúré, szem, tm. Nyr. 9:89. Vö. *pillant*, *pillantó*.

repedóré, a gyermekek mondják, mikor futni kezdenek. Nyr. 23:419.

Cigány-csúfoló versikék:

Cigány *moré*

Vas *kandoré*

Cigány *moré*.

Ethn. 16:306. Vö. *kandúr*?

Cigány *dúré*

Vas *kandúré* stb.

Kálm. 2:93.

Cigány *moré*

Vaskandúré

Dúré, dúré,

Papandúré.

Nyr. 4:381.

d) Latin vagy latinos képzők.

A nép közé a műveltektől szivárogtak ezek a képzők; még az ilyeneknek is, mint Bergengócia, Operencia, melyek tisztán népi alkotások, mintául a régen hivatalosan is használt országnevek szolgáltak: Hungaria, Pannonia etc.; mások ismét analógia eredményei, mint *bolondikus*.

-inus.

Az *-ino*-nak másodlagos alakja *-ino*-élő lények neveinek vagy velük összefüggő melléknemeknek képzésére szolgál (gör. ἀρχισ-*ivo*-s, lat. vic-inu-s). Vö. Gilles, 299. l.

budinus, a harmadik emeleti folyosó legvégén lévő lakosztályban lakó növendék tréfás neve, a klozet közelségéről. L. (Eötv.-Koll.) E tréfás elnevezés kiindulásául a *oi Boudivoi* népnév áll, mely Szinnyi Nyhasban előfordulván, minden magyarszakos tanárjelölt előtt csakhamar ismeretes lesz.

-ikus.

A klasszikus *co* képző meghosszabbított alakja *ico* sok nyelvben nagyon kifejtett és a görögben s latinban mindenféle tőhöz hozzájárulhat; tehát gyakori, ἀνδρ-*icos*, *urb-icu-s*; t-vel kombinálva is, *rus-ticu-s*. Vö. Gilles, 292. l.

bolondikus (ad an.: *lónátikus*, *lunátikus*): bolondos, léha. Nyf. 32:42.

Imbrétikus, Imre keresztnév. Kr. 386.

-ónia.

Pannonia-féle *országnevből* önkényesen kiválasztva.

Kukamónia, kuckó, tm. Nyr. 3:518. Látható, hogy a szó első szótagja marad csak meg, az utána tett hangsort úgy választják meg, hogy ismeretlen hangzás mellett magyar tréfát is adjon (t. i. *kuka* = néma).

Matyónia, Matyóság. Nyf. 16:17.

Palócónia, Palócság. Nyf. 16:17.

-úcius.

Különféle nevekből kikövetkeztetve, mint Paphnucius, Konfúcius.

Szent *Maflúcius*! fölkiáltás = micsoda mafláság. »Milliárdos kisasszony« c. operette-ben (Magyar Színház 1906. évi téli műsorából).

Zsidónak veszem e gn. képzőnek nézett végét:

Mordias, Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *Mordáj* ember: erős, bátor, haragos ember. *Mordias* v. *morgyias*: *mord*, iszonyú. Vö. azonkívül a szombatosok felekezetét Erdélyben s e bibliai neveket: Ézsaiás, Jeremiás, Heródiás stb.

Végül határozottan a francia *esque* ragasztódott a

nyomoreszk L. (Lőcse, bpesti egyet.) szó tövéhez. Kiindulásul a művelt társalgásban gyakran használt arabesque, romanesque (Vö. Rostand: Les romanesques c. darabját, mely nem rég jött divatba) szavak szolgáltak.

C) *Értelmetlen szavak.*

Harmadik alosztályul a III. csoportban azokat a leginkább találós mesékben előforduló különös alakú szavakat csoportosítom, melyek vagy egészen érthetetlenek (sokszor csak nekem) vagy oly alakúak, hogy az első két hang a kitalálendő szóéval egyezik, a többi pedig szeszély alakította különösség.

Jabrancsi (Kosztá) János, gn. Nyr. 33:535.

Fitykalócsa, (góc alja) a kemence hátulsó felén levő ülőhely, tm. Kr. 350.

Fittyfiritty, mák, tm. Fő' lábón á' *fittyfiritty* | Ezer juhot őriz. Ethn. 2:110.

Fütyürütyü, sikálló, tm. Nyr. 15:44.

gógafacsaros, füst, tm. Kr. 351.

gyiptus, *gyaptus*, *gyaptalléros*, Fényes farkú, na' jjátékos, puska, tm. Ethn. 2:220.

hebehurgya, kalán, tm. Kr. 350.

kalafitye, kalán, tm. Nyr. 2:468.

kantafória, kanál, tm. Nyr. 3:518.

kotyamotya, főzőkalán, tm. Nyr. 2:90.

kuttykurutty, kuckó, tm. Nyr. 2:90. Vö. kukamónia.

letyepitye, darázs, tm. AGy. 2:363.

mánéfaras, macska (?), tm. Nyr. 3:518.

nyihahaha, lószőr, tm. A ló nyerítése után. Körü'-körü egy görbe fa, Közepibe *nyihahaha* (t. i. lószőr). (Szita.) Ethn. 2:111.

sütyürütyü, sut, tm. Nyr. 7:133.

Tilibógyi, gn. Kr. 388. Vö. *Galabógyi* gn. uo. és Kr. Tsz. *galagógyi*, *gelebógyi*, *giligógyi*, nehéz felfogású, féleszű forma ember.

váramüre, macska, tm. Kr. 350. Talán: vár és mi?

IV.

Elvonás.

A szóképzés e fajtájáról (vö. TMNy. I. 373, és Simonyi NyF. 11. sz. és Szinnyei Nyhas³) csak azt jegyzem meg, hogy nemcsak igéből választ ki tövet, hanem néha névszóból is és hogy az igéből is szokatlanul sok képzőt vág el.

a) Igékből.

Bibirka, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *bibirkálni*: matatgatni. Be *bibirka* ember vagy!

Buk, gn. Gyerekkorában sokat fürdött s szeretett *bukdácsolni*. Nyr. 10:143.

Csirip István, gn. Fecseg, mint a veréb. Nyr. 10:192. *Csiripel*, *csirip*, sip. Nyr. 34:325.

Dérenduz, gn. Kr. 388. *Derenduca*. Vö. *dérendócia*; nászt ki-

sérő lármás teketóriák; *derenducázik*: nagy zörgéssel menyen a rossz fakószekérrel. Ugyan *derenducáznak*.

Heble Varga, gn. Mert *hebletyül*, hadarva beszél. Nyr. 7:142.

Kikukucs, zsidó gn. Ablakán kukucsál ki. Nyr. 9:143. *Kukucska*, zsidó gn. Kiváncsi és mindig kukucsál egy kis gömbölyű ablakon, amelyik a bóttyán van. Nyr. 7:142.

Mamuk, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *mamuszkol*, majkol, mamókál: nagy lassan, majszogva csinál valamit.

Bolond *Marcing*, zsidó gn. Nyr. 3:431. Alapszó: Marci? *marcangol*, *marcingú*?

Neszere, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *Neszere* = szeles, futó eszű; *neszet*, *neszetel*, *neszlet*: zajt csinál. (*Neszereg?)

Nyevere, gn. Kr. 388. Vö. Kr. Tsz. *Nyevere*: minden lében kalán; kényes, gyáva.

Nyúka, *Nyúkó*, gn. Nagy, hosszú ember. Nyr. 5:46. Vö. *nyúlik*, *nyúlkál*.

Pityér, gn. Nyf. 33:32. *Pityérög-ből*. De vö. *Pityéri tati* (< Fischer).

Porosz (Kis veres-), gn. Mert *poroszkálva* jár. Nyr. 5:526.

Povëda, gn. Sokat beszélő. Nyf. 33:14. *Povëdál*.

Sétafita, gn. Nyr. 4:431. *Sétafitál*.

Tapics Szatmári, gn. Gyerekkorában sokat tapiskolt a sárban s azután is ha beszélt, mindig úgy járt a lába, mintha sárt taposott volna. Nyr. 8:382. (?)

Tászigá, gn. Ha mégy, jobbra-bábra dülöng. Nyr. 5:286.

b) Névszókból.

Figu, gn. Ez olyan figurás szóllású ember. Nyr. 2:525.

Guli, gn. Nagy termetű gyerek, aki úgy tűnt föl társai közt, mint egy *Guliver* a törpék közt. Lef. Vö. becéző -i befolyása!

Kandal, gn. Mivel fagyos volt s mindég a kandalló mellett ült. Nyr. 10:141. (?)

Máruccse, tréfás esküdözés. Nyr. 33:420. (Mária úgyse..).

NYELVÉSZETI FÜZETEK

— MONOGRÁFIÁK GYŰJTEMÉNYE. —

1. Simonyi Zsigmond: **A magyar szórend.** (Ára másfél kor.)
2. Simai Ödön: **Marton József mint szótáríró.** (Ára másfél korona.)
3. Kocsis Lénárd: **A mondatrészek Brassai mondatelméletében.** (Ára másfél korona.)
4. Simonyi Zsigmond: **Tréfás népmesék és adomák.** Nyelvjárási olvasókönyv. (Ára másfél korona.)
5. Simonyi Zsigmond: **Az új helyesírás** szövege és magyarázata. (Vászonborítékban másfél korona.)
6. Rubinyi Mózes: **Két tanulmány a nyelvészet s a nyelv-művelés történetéből.** Grimm és Révai. A mondat. (Ára egy korona.)
7. Gombocz Zoltán: **Nyelvtörténet és lélektan.** (Ára 1 kor.)
8. Simonyi Zsigmond: **Helyes magyarság.** (Ára két korona, egész vászonkötésben három korona.)
9. Varga Ignác, Szabó Dezső, Kertész Manó: **Nyelvjárási tanulmányok.** (Ára másfél korona.)
10. Nagy Sándor: **A váci nyelvjárás.** (Ára két korona.)
11. Simonyi Zsigmond: **Elvonás** (elemző szóalkotás). (Ára másfél korona.)
12. Székely Ábrahám: **Alanytalan mondataink alanyáról.** (Ára másfél korona.)
13. Erdélyi Lajos, Horger Antal, Szemkő Aladár: **Nyelvjárási tanulmányok.** (Ára másfél korona.)
14. Simai Ödön: **Dugonics mint nyelvújító.** (Ára másfél kor.)
15. Simonyi Zsigmond (Bartha J., Melich J. és Szilasi M.): **A Nyelvtörténeti Szótárról.** (Ára egy korona.)
16. Berze Nagy János: **A hevesmegyei nyelvjárás.** (Ára másfél korona.)
17. Beke Ödön: **A pápavidéki nyelvjárás.** (Ára két korona.)
18. Gácsér József: **Telegdi Miklós nyelve,** különös tekintettel a mondattanra. (Ára két korona.)
19. Valló Albert, Ágner Lajos, Szenttamási János és Stan Vazul: **Kölcsönös hatások a hazai nyelvek közt.** (Ára másfél korona.)
20. Szűcs István és Gencsy István: **Nyelvjárási tanulmányok.** (Ára másfél korona.)
21. Kertész Manó: **Analógia a mondat szerkesztésben.** (Ára két korona.)

22. Vértess József: **A gyermeknyelv hangtana.** (Ára egy kor.)
23. Szegleti István: **A főnévi igenév Arany Jánosnál.** (Ára egy korona.)
24. Réger Béla: **A határozott névmutató.** (Ára másfél kor.)
25. Beke Ödön dr.: **A vogul határozók.** (Ára két korona.)
26. Oláh Gábor: **A debreceni nyelvjárás.** (Ára másfél kor.)
27. Náday Pál: **A magyar népetimológia.** (Ára egy korona.)
28. Simonyi Zsigmond: **Az ikes ragozás története.** (Ára egy korona.)
29. Böszörményi Géza: **A jánosfalvi nyelvjárás.** (Ára egy korona.)
30. Geleji Katona István: **Magyar grammatikatska.** (Ára egy korona.)
31. Teleky István: **A tárgyeset Arany Jánosnál.** (Ára egy korona.)
32. Viski Károly: **A tordai nyelvjárás.** (Ára egy korona.)
33. Beke Ödön: **Kemenesalja nyelve.** (Ára egy korona.)
34. Horváth Endre: **A bakonyaljai nyelvjárás.** (Térképpel és rajzokkal. Ára két korona.)
35. Szolár Ferenc: **Jelentés-tanulmányok az asszimilációs jelentésváltozásról.** (Ára egy korona.)
36. Szeremley Császár Loránd: **Jelentés-tanulmányok a komplikációs jelentésváltozásról.** (Ára egy korona.)
37. Bacsó Gyula: **Az adavidéki nyelvjárás fő tekintettel a mondattani sajátságokra.** (Ára egy korona.)
38. Szabó Sándor: **A szigetközi nyelvjárás.** (Ára egy korona.)
39. Vikár Béla: **A regös ének.** (Ára egy korona.)
40. Édes Jenő: **A balatonfelvidéki népnyelv.** (Ára egy kor.)
41. Búzás Győző: **A németes összetételek története.** (Ára egy korona.)
42. Fest Sándor: **Hangátvetés a magyar nyelvben.** (Ára egy korona.)
43. Galambos Dezső: **Tanulmányok a magyar vonatkozó névmás használatáról.** (Ára egy korona.)
44. Kräuter Ferenc: **A mássalhangzók hasonulása a magyarban.** (Ára egy korona.)
45. Pálfi Márton: **Kolozsvári Glosszák.** (Ára egy korona.)
46. Melich János: **A magyar szótáriródalom. I. A legrégebbi szójegyzékektől P. Páriz szótáráig.** (Ára négy korona.)
47. Simonyi Zsigmond: **Igenévi szerkezetek.** (Ára egy kor.)
48. Szabó Lajos: **A nagykanizsai nyelvjárás.** (Ára egy kor.)
49. Laczkó Géza: **Játszi szóképzés.** (Ára egy korona.)
50. Klemm A. I.: **Baróti Szabó Dávid nyelve tekintettel a nyelvújításra.** (Ára egy korona.)

